

KAKO UČINITI MUZIKOLOGIJU DOSTUPNIJOM UZ POMOĆ RADIJA?*
Poredbena analiza slušalačkih navika i preferencija njemačkih i hrvatskih
slušatelja umjetničke glazbe na radiju. Studija slučaja – emisija *Hrvatski*
glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija

TATJANA ČUNKO

Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU
Opatička 18
10 000 ZAGREB

UDK / UDC: 654.195.6:78(497.5)+78.072.2
 DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/yfn4oc1xd9>
 Prethodno priopćenje / Preliminary Paper
 Primljeno / Received: 30. 1. 2021.
 Prihvaćeno / Accepted: 2. 3. 2021.

Nacrtak

Od početka redovitog emitiranja javnih radiostanica 1920-ih godina 20. stoljeća glazba je činila veći dio programa. Glazbu, najčešće onu umjetničku, vrlo je često pratio i govor. O ozbiljnoj su glazbi najčešće govorili muzikolozi, tako da je ne samo ozbiljna glazba nego i govor o njoj – od najosnovnijih podataka u najavama i odjavama glazbenih djela, preko razgovora s umjetnicima (skladateljima, izvođačima, ali i samim muzikolozima), do najsloženijih estetskih rasprava, analiza, izravnih prijenosa koncerata i opernih predstava – dio programa radiostanica, posebno onih specijaliziranih za kulturu. Pretpostavljajući da slušatelji radija potencijalno čine većinu današnje muzikološke publike, članak predlaže jedan od načina koji tim slušateljima može predstaviti i učiniti do-

stupnijim znanstvene muzikološke tekstove. Istraživanje predstavlja i argumentira ideju (koju je autorica iskušala tijekom osam godina) o emitiranju znanstvenih muzikoloških tekstova u njihovu izvornom obliku, umjesto nastojanja da ih se pojednostavljuje, popularizira, parafrazira ili da se o njima razgovara s njihovim autorima (što su još uvijek glavni radiofonijski načini predstavljanja takvih tekstova). Istraživanje dokazuje da predloženi način predstavljanja znanstvenih muzikoloških tekstova dolazi do velikog broja slušatelja, a umetanjem kratkih glazbenih primjera posebno se povećava zanimanje slušatelja za muzikologiju kao znanost. Iako su u zadnjih trideset godina objavljena brojna istraživanja o glazbi koja se emitira na radiju, vrlo su rijetka ona koja istra-

* Preciznije, uz pomoć Trećeg programa Hrvatskoga radija (HR3). Članak je opširnija verzija izlaganja na znanstvenom skupu *Musicology and Its Future in Times of Crisis*, održanom u studenome 2020. u povodu pedesete obljetnice Odsjeka za muzikologiju Muzičke akademije u Zagrebu.

žuju različite tipove govora kojima se glazba predstavlja u radijskim emisijama. U tome se autorica oslonila na vlastita istraživanja govora o glazbi na radiju (1986, 2020).

Ključne riječi: radio; muzikologija; muzikološki znanstveni tekst; umjetnička glazba; slušatelj

Keywords: radio; musicology; scholarly musicological text; art music; listeners

Uvod

Radio sam počela slušati sredinom 1960-ih zahvaljujući deset godina starijoj sestri koja je, tada već srednjoškolka, na našem kućnom radioaparatu s gramofonom¹ redovito slušala jednu od najpopularnijih emisija tadašnjeg Radija Zagreb, *Po vašem izboru*.² Svoju je popularnost među mladim slušateljima emisija zaslužila time što je predstavljala najnovije hitove *pop* i *rock* glazbe iz Velike Britanije i iz SAD-a, a meni se (kao i većini slušatelja) svidjela jer su – za razliku od svih ostalih emisija tzv. zabavne glazbe³ – njezini urednici i voditelji svaki hit najavili podatcima o skladatelju, o tekstopiscu i o izvođačima (pjevačima, ansamblima). Tada sam još bila premlada da bih znala za koncepte i pojmove poput »aura umjetničkog djela« Waltera Benjamina,⁴ »fetiš u glazbi i regresija slušanja«⁵ ili »kulturna industrija«⁶ Theodora W. Adorna te za čuvenu sintagmu Marshalla McLuhana »medij je poruka«.⁷ O svemu tome čitala sam i pisala tek dvadesetak godina poslije

¹ U Hrvatskoj je od 1965. do 1968. prosječno šest stanovnika posjedovalo po jedan radioaparat (na tom podatku, objavljenom u Statističkom godišnjaku SR Hrvatske 1972, zahvaljujem Janku Kraševcu, višem stručnom savjetniku Sektora za statističke metodologije, kvalitetu i odnose s korisnicima Službe za odnose s korisnicima i zaštitu podataka Državnog zavoda za statistiku).

² Emisija se i danas emitira, a prema podatcima na web-stranici HRT-a: »Format emisije osmišljen je 1959. prema zamisli tadašnjeg urednika Govorno-glazbene redakcije Radio Zagreba Branka Polića, kako bi se najširem slušateljstvu omogućilo da čuje diskografske novitete iz domaće i strane produkcije. U tom je kontekstu 1960-ih bila i svojevrsan prozor u svijet...« Usp. ***: Po vašem izboru: HRT Hrvatski radio, <<https://radio.hrt.hr/emisija/po-vasem-izboru/656/>> (pristup 6. 1. 2021).

³ U ovome članku koristim nazive za vrste glazbe koje su do kraja 20. stoljeća tradicionalno koristile sve europske radijske postaje: »ozbiljna«, »zabavna« i »narodna« glazba; kasnije se na radiostanicama umjesto naziva »ozbiljna« glazba počeo koristiti naziv »klasična« glazba (usp. Tony STOLLER: *Classical Music on UK Radio 1945-1995*, Bournemouth: Bournemouth University, Doctoral thesis, 2015, <<https://core.ac.uk/download/pdf/42142419.pdf>> (pristup 5. 11. 2020)), a neki autori koriste i naziv »umjetnička« glazba (usp. Jennifer DOCTOR: *The BBC and Ultra-Modern Music, 1922-36: Shaping a Nation's Tastes*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

⁴ Walter BENJAMIN: Das Kunstwerk in Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit, u: Rolf Tiedemann – Hermann Schweppenhäuser: *Walter Benjamin – Gesammelte Schriften*, I, 2, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1980, 471-508.

⁵ Theodor W. ADORNO: O fetišu u muzici i regresiji slušanja, u: Mira Đorđević (ur.): *Aspekti radija*, Sarajevo: Svjetlost, 1978, 114-148.

⁶ Max HORKHEIMER – Theodor W. ADORNO: *Dialectic of Enlightenment. Philosophical Fragments*, Stanford, California: Stanford University Press, 2002.

⁷ Maršal MAKLUAN: *Poznavanje opština – čovekovih prođuetaka*, Beograd: Prosveta, 1971.

na završetku studija muzikologije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, kojemu pedesetu godišnjicu osnivanja obilježava i ovaj članak.⁸ Naime, jedna od profesorica na Odsjeku za muzikologiju, Eva Sedak,⁹ urednica na Radiju Zagreb i znanstvenica, na kolegiju pod nazivom Seminar iz muzikologije i glazbene publicistike¹⁰ ponovno je probudila moju ljubav prema radiju do te mjere da sam pod njezinim mentorstvom diplomirala s tezom *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984.*¹¹

⁸ U ovom se članku, međutim, neću baviti teorijom masovnih medija.

⁹ Eva je Sedak (1938-2017) na Radiju Zagreb počela raditi još kao studentica 1961, isprva kao glazbena kritičarka u Redakciji za kulturu, a nakon pokretanja Trećeg programa postala je glazbena urednica u redakciji tog programa. Za vrijeme Domovinskog rata, od 1990. do 1993. bila je glavna urednica Glazbenog programa Hrvatskoga radija, a zatim i istovremeno ravnateljica Glazbene proizvodnje Hrvatske radiotelevizije. Muzikološka istraživanja Eve Sedak usmjerena su prije svega k hrvatskoj glazbi 20. stoljeća, osobito njegove prve polovice, i to u europskom i u južnoslavenskom kontekstu, zatim odnosu nacionalnih glazbenih idioma prema novim tehnikama skladanja u glazbi 20. stoljeća, potom k sređivanju, katalogiziranju, obradbi i zaštiti glazbenih fondova vezanih uz hrvatsku glazbenu baštinu 19. i 20. stoljeća i k njihovoj kritičko-praktičkoj prezentaciji u javnosti te k istraživanju historiografskih problema specifičnih za rubna glazbeno-kulturna područja kakvima pripada i Hrvatska. Posljednjih desetak godina rada Eva Sedak u još se većoj mjeri usredotočila na pitanja historiografske artikulacije problematike unutar promatranog povijesnog okvira, na pitanja historiografske periodizacije te na istraživanje određenih estetičkih fenomena koji do danas uglavnom nisu bili u vidokrugu zanimanja hrvatske muzikologije. Na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu predavala je od 1981. kao honorarna asistentica do umirovljenja 2008. u zvanju redovite profesorice. Od 1996. do 2001. predavala je povijest glazbe na Sveučilištu u Rijeci i na Pedagoškome fakultetu u Puli. Bila je mentorica 26 diplomskih radnji, dviju magistarskih teza i triju doktorata.

¹⁰ Potencijal radija kao jednog od vodećih europskih poslodavaca na području umjetničke glazbe (svaka europska nacionalna javna radiotelevizijska organizacija zapošljava glazbene umjetnike u simfonijskim orkestrima i zborovima, a muzikologe kao producente, urednike, novinare...) prepoznali su već osnivači studija muzikologije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. O uočenoj potrebi da se muzikolozi obuče za rad u medijima svjedoči promjena naziva Odjela za muzikologiju (osnovanog 1970) u Odjel za muzikologiju i glazbenu publicistiku (1977). Zato su muzikolozi koji su završili taj odjel (koji se je tako zvao sve do 1994, nakon čega dobiva naziv Odsjek za muzikologiju, ali se muzikolozi i dalje obučavaju za rad u medijima) iznimno medijski osviješteni, za razliku od muzikologa koji su se školovali npr. u Njemačkoj, gdje se tek u posljednjem desetljeću osnivaju katedre za glazbeno novinarstvo (Dortmund) ili čak za glazbeno novinarstvo za radio (Karlsruhe, München). Usp. Siegfried GOSLICH – Rita H. MEAD – Timothy ROBERTS – Joanna C. LEE: Radio, *Grove Music Online*, 2001, <<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000042011>> (pristup 10. 10. 2020); Tatjana ČUNKO: *Hrvatska glazba i Hrvatski radio*, Zagreb: Hrvatski radio-Treći program, 2012, 261-262; Florian KLEIN – Natalia NOWACK: *Die Rolle der Musikwissenschaft im Radio. Versuch einer lokalen Bestandsaufnahme*, Mainz: Schott Campus, 2020, <https://schott-campus.com/musikwissenschaft_im_radio/> (pristup 25. 2. 2021).

¹¹ Tatjana ČUNKO: *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984*, Zagreb: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu, dipl. rad, 1986. Prvi dio toga rada koji se teoretski bavi glazbom u svijetu tehničke reprodukcije objavljen je u članku *Glazba i radio*, *Arti musices*, 27 (1996) 1, 67-80. Drugi dio rada predstavlja istraživanje emitiranja ozbiljne glazbe na Radiju Zagreb u odnosu na ostale vrste glazbe te tipologiju emisija ozbiljne glazbe na Radiju Zagreb prema odnosu glazbe i govora u kvalitativnom i kvantitativnom smislu.

Od samih početaka emitiranja radija do danas glazba čini najveći dio emitiranih sadržaja, pa tako i umjetnička glazba.¹² Otada pa do danas tekst (diskurs,¹³ narativ¹⁴), odnosno govor¹⁵ o glazbi, bio je važan dio emisija o glazbi, pogotovo o onoj umjetničkoj. Znanstveni muzikološki tekstovi¹⁶ kao govor u radijskim emisijama nisu dosad bili predmet istraživanja nego su se istraživanja najviše bavila samom glazbom emitiranom na radiju¹⁷ ili tipologijom govora na radiju.¹⁸ Govor kao način predstavljanja glazbe na radiju poprima brojne novinarske forme, odnosno žanrove, poput najave, međunajave, objave, vijesti, izvještaja, osvrta, bilješke,

¹² U ovome članku ravnopravno koristim pojmove »umjetnička«, »klasična« i »ozbiljna« glazba već prema tome kako ih koriste izvori kojima se koristim ili koje citiram. U citiranom radu iz 1986. koristim pojam »ozbiljna«, a u doktorskoj disertaciji, koja je objavljena 2011, »umjetnička« glazba.

¹³ Pojam »diskurs« između ostalih koriste Holger SCHRAMM: *Consumption and Effects of Music in the Media*, *Communication Research Trends*, 25 (2006) 4, 3-29, <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.466.853&rep=rep1&type=pdf>; (pristup 12. 10. 2020); Kobie van KRIEKEN – José SANDERS: *What is Narrative Journalism? A Systematic Review and an Empirical Agenda*, *Journalism*, 22 (2019) 6, <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1464884919862056>> (pristup 24. 11. 2020).

¹⁴ Pojam »narativ« koriste Tony STOLLER: *Classical Music on UK Radio 1945-1995*; H. SCHRAMM: *Consumption and Effects of Music in the Media*; Frédéric ANTOINE: *Éléments pour une typologisation de la narration radiophonique*, 2013, <doi.org/10.14428/rec.v37i37.50533> (pristup 11. 11. 2020).

¹⁵ U ovome radu koristim najneutralniji i najsveobuhvatniji pojam »tekst«, odnosno radijskome mediju primjereniji pojam »govor«, kao i autori poput K. van KRIEKEN – J. SANDERS, *What is narrative Journalism? A Systematic Review and an Empirical Agenda*; Marina MUČALO: *Radio – medij 20. stoljeća*, e-knjiga, 2016, <http://fpzg.hr/_download/repository/M._Mucalo_-_Radio%2C_medij_20.st._1._dio.pdf> (pristup 27. 9. 2020).

¹⁶ Sintagma »znanstveni muzikološki tekst« podrazumijeva onu vrst akademskog pisma koja je rezultat istraživanja muzikologa znanstvenika nekom od znanstvenih metoda i koja ima strukturu akademske proze (uvod, tijelo teksta, zaključak). Studija slučaja će poslije pokazati da se većinom radi o radovima koji su prije ili poslije emitiranja na radiju objavljeni u znanstvenim muzikološkim časopisima ili knjigama.

¹⁷ J. DOCTOR: *The BBC and Ultra-Modern Music, 1922-36: Shaping a Nation's Tastes*; T. ČUNKO: *Glazba i radio*, *Arti musices*, 27 (1996) 1, 67-80; Tatjana ČUNKO: *Hrvatska umjetnička glazba 20. stoljeća i Hrvatski radio od 1946. do 1956.*, u: Jelena Hekman – Vesna Zednik (ur.): *Hrvatska glazba u 20. stoljeću*, Zagreb: Matica Hrvatska, 2010, 407-422; Tatjana ČUNKO: *Uz popis koncerata i Popis koncerata*, u: Erika Krpan (ur.): *Simfonijski orkestar Hrvatske radiotelevizije: 8 desetljeća: 1930-2010.*, Zagreb: Hrvatska radiotelevizija – Glazbena proizvodnja, 2010, 97-346; T. ČUNKO: *Hrvatska glazba i Hrvatski radio*.

Usp. T. ČUNKO: *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984*. Postoje, međutim, općenita istraživanja o strukturi i tipovima narativa, odnosno govora na radiju (usp. F. ANTOINE: *Éléments pour une typologisation de la narration radiophonique*).

¹⁸ Tako Frédéric ANTOINE u svojem članku *Éléments pour une typologisation de la narration radiophonique* prenosi klasifikaciju emisija prema tipu govora što ju je sastavila Europska radijska unija (EBU) između koordinata koje čini unutarnji i vanjski narativ kao dno i vrh vertikale te fikcija i stvarni govor na lijevoj, odnosno desnoj strani horizontalne linije. Fikcijskom govoru unutarnjeg narativa pripadaju radijska predavanja i reprodukcije živih događaja (npr. koncerata). Fikcijskom govoru vanjskoga narativa pripadaju radiofonijske adaptacije, dramatisacije, *sitcomi* i feljtoni. Stvarnom govoru unutarnjeg narativa pripadaju svjedočanstva, izravni prijenosi, sportske reportaže i govor uživo, a stvarnom govoru vanjskog narativa pripadaju ankete-reportaže, odgođeni prijenosi. Na granici unutarnjeg i vanjskog narativa na strani stvarnoga govora smještena je povijesna priča, a na međi na kojoj se na dijelu vanjskog narativa susreću fikcija i govor smješteni su kreativni dokumentarni programi i reklamni spotovi. Usp. F. ANTOINE: *Éléments pour une typologisation de la narration radiophonique*.

komentara, kritike, članka, eseja, intervjuja, razgovora, diskusije, reportaže, odnosno izravnoga prijenosa. Ako je tekst o glazbi napisao ili ga govori muzikolog, kao što je najčešće slučaj u emisijama Trećega programa Hrvatskoga radija, mnogo je stručnog muzikološkog govora o glazbi u eteru! Ako je, pak, glavni dio emisije znanstveni muzikološki tekst, kao što je slučaj s glavnim predmetom ove studije, ciklusom emisija pod nazivom *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija* muzikologija kao znanost dobila je priliku da postane dostupnijom. Da bih dokazala tu tezu, u studiji ću usporediti analizu slušateljskih navika, odnosno preferencija, u Njemačkoj, a koja je objavljena 2006,¹⁹ i analizu radijskoga tržišta u Hrvatskoj iz 2015,²⁰ s već spomenutim vlastitim istraživanjem iz 1986, koje sam nadopunila rezultatima istraživanja poduzetog 2020. godine za potrebe ove studije korištenjem metode konstruiranog tjedna.²¹

Poredbena analiza slušalačkih navika i preferencija njemačkih i hrvatskih slušatelja umjetničke glazbe na radiju

Da bismo utvrdili mogu li i žele li slušatelji na radiju slušati muzikološki znanstveni govor, usporedili smo rezultate Analize radijskog tržišta koju je u Hrvatskoj 2015. provela agencija Ipsos s njemačkim istraživanjem koje je usredotočeno na navike slušanja klasične glazbe na radiju, na različitim nosačima zvuka i na koncertima. Hrvatska analiza radijskog tržišta općenitijeg je karaktera u usporedbi s njemačkim istraživanjem, koje specifičnijim pitanjima i odgovorima na njih nadopunjuje i proširuje sliku o navikama i preferencijama slušatelja klasične glazbe, odgovarajući tako na određena pitanja koja se u hrvatskoj analizi nisu postavila. Hrvatska analiza zaključuje da 84,5 % stanovništva sluša radio,²² dok u Njemačkoj (prema podacima iz 2020) radio sluša 85,16 % stanovništva.

¹⁹ Ekkehardt OEHMICHEN – Sylvia FEUERSTEIN: *Klassische Musik im Radio*, *Media Perspektiven*, (2006) 5, 259-272, <https://www.ard-werbung.de/fileadmin/user_upload/media-perspektiven/pdf/2006/05-2006_Oehmichen.pdf> (pristup 1. 11. 2020).

²⁰ Agencija Ipsos: *Analiza radijskog tržišta*, <<https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2018/11/Analiza-radijskog-tr%25%BEi%25%A1ta.pdf>> (pristup 5. 11. 2020).

²¹ Metoda konstruiranog tjedna [*Constructed Week Sampling*] rabi se u istraživanjima, odnosno analizama sadržaja tekstova koji su uglavnom objavljeni u novinama. Umjesto da se istražuje jedan ili nekoliko sukcesivnih tjedana, npr. od ponedjeljka do nedjelje, uzorak se sastavlja tako da se, npr., ponedjeljak uzme iz siječnja, utorak iz veljače, srijeda iz ožujka itd. i tako se sastavi nekoliko konstruiranih tjedana za svaku godinu istraživanja. Usp. Douglas A. LUKE – Charlene A. CABURNAY – Elisia L. COHEN: *How Much Is Enough? New Recommendations for Using Constructed Week Sampling in Newspaper Content Analysis of Health Stories*, *Communication Methods and Measures*, 5 (2011) 1, 76-91, <doi.org/10.1080/19312458.2010.547823> (pristup 19. 11. 2020).

²² Godine 2015, kada je istraživanje provedeno, Hrvatska je imala 153 radiostanice: 11 ih je dio sustava Hrvatske radiotelevizije (HRT), a 142 su komercijalne; samo 6 od njih, HR1, HR2, HR3, Otvoreni radio, Narodni radio i Katolički radio, imaju nacionalnu koncesiju.

Tablica I.

	Njemačka ²³	Hrvatska ²⁴
Broj stanovnika	83 875 505 (3. 11. 2020)	4 096 591 (2. 11. 2020)
Postotak slušatelja radija	85,16 % (2020)	84,5 % (2015)
Broj radiostanica	70 javnih / 283 komercijalne radiostanice (2016)	6 javnih / 142 komercijalne radiostanice (2015)
Kulturni radioprogrami	Treći program Sjeverozapano-njemačkog radija – NWDR (1955), Deutschlandfunk Kultur (1994. →) ²⁵	Treći program Radija Zagreb (1964), HR3 (1991. →)
Broj slušatelja kulturnih radioprograma dnevno	500 000 (2021)	18 000 (2020)
Postotak slušatelja ozbiljne / klasične / umjetničke glazbe	10,4 % (2006)	1,3-8,3 % (2015)
Postotak udjela slušatelja kulturne radiostanice	0,94 % (2021)	0,50 % (2018)

Većina hrvatskih slušatelja (71,3 %) preferira glazbu u odnosu na govor (8,9 %), a 19,8 % misli da bi glazba i govor trebali biti ravnopravno zastupljeni u programima radiostanica. Za nas je vrlo važan podatak da je čak 75,3 % slušatelja spremno slušati do pola sata govora, a sljedećih 36,4 % do deset minuta govora bez glazbenih prekida ako se govori o temi koja ih zanima. Među tipovima govornih sadržaja koje su hrvatski slušatelji spremni slušati su informativni program i tematske emisije za koje većina slušatelja smatra da ih nedostaje na radiju. Od četrnaest u anketi ponuđenih tema među najpopularnijima su one o kulturnoj baštini (23,7 %) i o suvremenoj kulturi (13,0 %), kojima pripadaju i emisije o umjetničkoj glazbi. Dakle, analiza hrvatskog radijskog tržišta pokazuje da slušatelji mogu i žele slušati znanstveni muzikološki govor i do pola sata ako ih tema emisije zanima.

Ipsosov upitnik o glazbenom sadržaju radijskih programa u Hrvatskoj sadržava čak 16 glazbenih žanrova, od kojih većina pripada zabavnoj glazbi, koja je izdvojena i kao posebna kategorija, a koju preferira 51,5 % slušatelja. Jedna od kategorija je i klasična glazba, koja je za 1,3 % slušatelja »najdraža glazba«, a za 8,3 % slušatelja »jedna od glazbi koju slušaju«. To su jedini podatci o klasičnoj glazbi na hrvatskim radiostanicama koje smo mogli dobiti iz istraživanja i analize agencije Ipsos.²⁶

²³ E. OEHMICHEN – S. FEUERSTEIN: Klassische Musik im Radio.

²⁴ Agencija Ipsos: Analiza radijskog tržišta.

²⁵ Osim svenjemačkog kulturnog programa Deutschlandfunk Kultur, radiostanice nekih njemačkih saveznih država imaju vlastite kulturne programe: Bayern 2, hr2-kultur, MDR KULTUR, NDR Kultur, Bremen Zwei, Kulturradio (RBB), SR2 Kulturradio, SWR2 i WDR 3, a dva programa specijalizirana su za klasičnu glazbu: BR-KLASSIK i MDR KLASSIK.

²⁶ Usp. Agencija Ipsos: Analiza radijskog tržišta.

Kako HRT ima oko 1 100 000 pretplatnika²⁷ ako među njima, kako anketa agencije Ipsos pokazuje, ima 1,3 % do 8,3 % slušatelja koji jedino ili povremeno slušaju klasičnu glazbu, koju daleko najviše emitira HR3, taj program potencijalno ima između 37 180 i 237 380 slušatelja koji ga slušaju zbog klasične glazbe. Međutim, prema godišnjem »Izveštaju o radu Programskog vijeća HRT-a i provedbi programskih principa i obveza utvrđenih Zakonom o HRT-u i ugovorom između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2018.«, objavljenom 23. prosinca 2019, udio Trećeg programa Hrvatskoga radija u slušanosti radiostanica (*share*) bio je 0,50 % slušatelja na dnevnoj bazi, odnosno oko 18 000 slušatelja.²⁸ Prema najnovijim podacima, radio u Njemačkoj dnevno sluša 53 milijuna slušatelja, od čega radiostanicu Deutschlandfunk Kultur sluša oko 500 000 slušatelja dnevno radnim danom.²⁹

Prema njemačkom istraživanju navika slušatelja ozbiljne glazbe na radiju, na različitim tonskim nosačima i na koncertima oko 6,7 milijuna odraslih slušatelja (odnosno 10,4 %) sluša tijekom dvaju tjedana barem jedan kulturni program ARD-a (mreže njemačkih saveznih javnih radijskih ustanova) koji predstavlja ozbiljnu glazbu. Gotovo dvije trećine odraslih ljubitelja ozbiljne glazbe vrlo rijetko slušaju radio (10 %) ili nikada ne slušaju ozbiljnu glazbu na radiju (71 %) nego na drugi način (s tonskih nosača ili na koncertima). Stariji od 50 godina, a još više oni stariji od 65, slušaju glazbu na radiju, jednako kao i u Hrvatskoj. Kao što pokazuje Tablica II, njemačko istraživanje razlikuje četiri tipa slušatelja ozbiljne glazbe prema učestalosti/redovitosti – *Alltagshörer* [cjelodnevnici],³⁰ *Genießer* [strastveni],³¹ *Stimmungshörer* [ugodažni]³² i *Zaungäste* [padobranci].³³ Među njima je 17 % onih koji slušaju radi ugođaja, 15 % onih koji slušaju radi užitka, 11 % onih koji ozbiljnu glazbu slušaju svaki dan, 10 % onih koji ozbiljnu glazbu slušaju tek prigodice i 47 % onih koji ne slušaju ozbiljnu glazbu. Među onima koji slušaju ozbiljnu glazbu putem radija 34 % je svakodnevnih slušatelja i 22 % strastvenih.

²⁷ Broj pretplatnika valja pomnožiti s koeficijentom 2,6, što je prosječni broj članova kućanstva u Hrvatskoj. Tako je stvarni broj slušatelja radija u Hrvatskoj oko 2 860 000. Na tome podatku zahvaljujem Tihomiru Koti, ravnatelju Odjela za istraživanje medijskog okoliša HRT-a.

²⁸ I na tome podatku zahvaljujem Tihomiru Koti.

²⁹ Usp. Kim BERG: What interests people in Germany, deutschland.de, 2021 <<https://www.deutschland.de/en/topic/culture/media-in-germany-user-figures>>; ***: Deutschlandfunk Kultur, <<https://www.eurotopics.net/en/149002/deutschlandfunk-kultur>> (pristup 25. 3. 2021).

³⁰ Cjelodnevnici slušatelji pokazuju visoku razinu identifikacije s klasičnom glazbom koja je snažno integrirana u njihov svakodnevni život.

³¹ Strastveni slušatelji ozbiljnu glazbu doživljavaju kao obogaćivanje vlastitog života i bolje je poznaju od svakodnevnih slušatelja, a slušaju i suvremenu glazbu.

³² Slušanje ozbiljne glazbe za ugođajne slušatelje ovisi o prigodi i promjeni raspoloženja, a ne znači im toliko puno koliko strastvenim i cjelodnevnim slušateljima.

³³ Padobranci nemaju emotivan odnos prema ozbiljnoj glazbi. Slušanje ozbiljne glazbe njima je povremena i rubna aktivnost.

Tablica II.

	Njemačka ³⁴	Hrvatska ³⁵
Tipovi slušatelja ozbiljne glazbe	<i>Alltagshörer</i> [cjelodnevni] <i>Genießer</i> [strastveni] <i>Stimmungshörer</i> [ugodajni] <i>Zaungäste</i> [padobranci]	<i>Heavy</i> / Stalni slušatelji <i>Medium</i> / Redoviti slušatelji <i>Light</i> / Povremeni slušatelji
Kada slušatelji slušaju ozbiljnu glazbu?	Ranim jutrom (5-23 %) Od jutra do podneva (6-24 %) Od poslijepodneva do večeri (13-41 %) Uvečer i kasno navečer (15-40 %)	Od 6 do 10 sati (34 %), Od 10 do 14 sati (29 %) Od 14 do 18 sati (19,8 %) Od 18 do 22 sata (9,2 %) Od 22 do 2 sata (0,4 %) Od 2 do 6 sati (5,7 %)

Hrvatska analiza razlikuje samo tri tipa slušatelja prema učestalosti slušanja: *light*, *medium* i *heavy* (to su izrazi koji su upotrijebljeni u analizi agencije Ipsos). Slušatelji koji slušaju HR3 pripadaju »teškašima«: oni slušaju radio više od 3 sata dnevno. Tko su oni prema spolu, dobi i obrazovanju pokazuje Tablica III.³⁶

Tablica III.

Slušatelji Trećeg programa Hrvatskoga radija prema spolu, dobi i obrazovanju			
		%	Aff. Index
Spol	Muškarci	55	111
	Žene	45	89
Dob	10-19	4	48
	20-29	15	153
	30-39	11	89
	40-49	18	82
	50-59	17	94
	60-74	36	119
Obrazovanje	Osnovna škola	13	38
	Srednja škola	35	51
	Viša škola	11	151
	Fakultet	34	319
	Mr. sc. / dr. sc.	7	905

Rezultati tog istraživanja pokazuju da Treći program Hrvatskoga radija najviše (36 %) sluša starija populacija te najobrazovaniji građani. Magistri i doktori znanosti u malome postotku slušaju taj program (7 %), ali ako uopće slušaju radio,

³⁴ E. OEHMICHEN – S. FEUERSTEIN: *Klassische Musik im Radio*.

³⁵ Agencija Ipsos: *Analiza radijskog tržišta*.

³⁶ Podatke je za HRT ponovno pribavila agencija Ipsos, ali 2016. godine. Dobila sam ih od Tihomira Kote.

njihov je izbor upravo HR3. Drugim riječima, muzikološki i ini znanstveni govor u Hrvatskoj najviše publike na radiju ima upravo među svojim kolegama.

U nedostatku hrvatskih istraživanja, odgovore na važno pitanje zašto slušatelji slušaju ozbiljnu glazbu na radiju pronašli smo u njemačkom istraživanju:

- zbog ugodnog društva
- zbog raznolikosti i iznenađenja
- zbog komentara i zanimljivosti o ozbiljnoj glazbi
- zbog navike
- zbog stručnosti i dobrog odabira radijskih urednika / autora
- zbog toga što ne vole slušati ni jednu drugu glazbu osim ozbiljne.³⁷

Nadalje, uz već spomenutu spremnost hrvatskih slušatelja da slušaju čak do pola sata govora (njih 75,3 %) ili do deset minuta govora (36,4 %) ako ih tema zanima, za našu tezu važno je i mišljenje njemačkih slušatelja (pod opravdanom pretpostavkom da se očekivanja slušatelja klasične glazbe u Hrvatskoj i u Njemačkoj drastično ne razlikuju) da je »moderacija, odnosno prezentacija središnja komponenta prednosti radija pred nosačima zvuka«. Kao najvažnije osobine i kvalitete prezentacije ozbiljne glazbe na radiju njemački slušatelji cijene sljedeće:

- stručnost (46 %)
- ozbiljnost (32 %)
- posvećenost (25 %)
- opširnost (19 %)
- zanimljivost (18 %) i
- opuštenost (15 %).³⁸

Zanimljivo je znati i koje informacije o ozbiljnoj glazbi njemački (a vjerujemo i hrvatski) slušatelji žele čuti. To su, po redoslijedu važnosti:

- naslov djela te ime i prezime skladatelja (51 %)
- naziv orkestra, imena i prezimena dirigenta i solista (28 %)
- detalji o povijesti nastanka djela (16 %)
- dodatni podatci o skladatelju (15 %)
- dodatni podatci o stilu u kojemu je djelo skladano ili o epohi u kojoj je nastalo (13 %)
- dodatne informacije o dirigentu i/ili o solistima (11 %) i
- dodatni podatci o djelu (7 %).³⁹

³⁷ E. OEHMICHEN – S. FEUERSTEN: *Klassische Musik im Radio*, 268.

³⁸ *Ibid.*, 270.

³⁹ *Ibid.*

Programska politika Trećeg programa Hrvatskoga radija (HR3), emisije ozbiljne glazbe i njihova tipologija prema odnosu glazbe i govora

Programska politika Trećeg programa Hrvatskoga radija, kao i većine europskih radijskih kulturnih programa, osmišljena je po uzoru na Treći program BBC-ja⁴⁰ i nije se od pokretanja Trećeg programa Radija Zagreb godine 1964. značajnije promijenila. »Tijekom godina konstanta je programa nastojanje da se afirmiraju vrijednosti nacionalne kulture, ali se ne zanemaruju ni vrijednosti stranih.«⁴¹ U cijelom nizu emisija obrađuju se znanost, filozofija, umjetnost, arhitektura, glazba, lingvistika, film i druga područja koja su pripremali brojni ugledni autori »iz svih sfera kulturnog i znanstvenog života. [...] Program se i u sklopu HRT-a i u kontekstu hrvatskoga medijskog prostora općenito prepoznaje kao zasebna i cjelovita kulturna činjenica. [...] Na Trećem programu emitira se pretežno klasična glazba uz stručne izbore glazbenih urednika, praćenje svjetskih glazbenih događaja i umrežavanje u izravne prijenose i europsku razmjenu. Dobio je nagradu Grada Zagreba 2011. 'za dugogodišnje sustavno promicanje najviših umjetničkih, znanstvenih, medijskih i kulturnih postignuća [...] te visoku razinu profesionalnih načela i etike'«.⁴²

Tablica IV. prikazuje raspored emisija tzv. ozbiljne glazbe u tjednoj programskoj shemi Trećeg programa Hrvatskoga radija, trajanje emisija u minutama, ukupno dnevno trajanje emisija ozbiljne glazbe i udio u postotcima u odnosu na ostale emisije (zabavne glazbe, narodne glazbe, emisije govornog programa).

U uvodu spomenuta diplomatska radnja, *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984.*, donosi analizu i predlaže tipologiju emisija ozbiljne glazbe prema odnosu govora i glazbe na tadašnjim trima programima Radija Zagreb. Analiza tekstova emisija ozbiljne glazbe pokazala je da bi »[t]ekst, odnosno govor koji često prati muzički program morao [...] sadržavati onu količinu informacija potrebnu da se neko muzičko djelo približi slušaocu. [...] Unutar različitih sredina postoje razlike u količini govora koje slušaoci toleriraju u muzičkim emisijama na radiju [...], ali svuda vrijedi pravilo da su njegovi najprihvatljiviji oblici diskusija ili razgovor budući da ovi bolje odgovaraju rasponima slušne percepcije od strogo strukturiranog teksta koncipiranog zapravo ipak da bi se čitao«.⁴³ Nakon analize i usporedbe količine govora i karaktera informacija u tom je radu predložena sljedeća tipologija glazbenih emisija Radija Zagreb:

1. glazbene emisije bez teksta
2. glazbene emisije s kratkom najavom, bez određene teme i bez zajedničkog nazivnika

⁴⁰ Treći program BBC-ja osnovan je 26. rujna 1946.

⁴¹ ***: Treći program HR-a, *Leksikon radija i televizije*, 2017, <<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/t/treci-program-hr-a>> (pristup 10. 11. 2020).

⁴² *Ibid.*

⁴³ T. ČUNKO: *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984.*, 19-20.

Tablica IV.⁴⁴

Ponedjeljak	Utorak	Srijeda	Četvrtak	Petak	Subota	Nedjelja
00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'	00:00-06:00 = 360'
06:06-07:00 = 54'	06:06-06:35 = 29'	06:06-07:00 = 54'	06:06-07:00 = 54'	06:06-07:00 = 54'	06:06-06:35 = 29'	06:06-06:36 = 30'
07:05-08:45 = 100'	06:35-07:00 = 25'	07:05-08:45 = 100'	07:05-08:45 = 100'	07:05-08:45 = 100'	06:35-07:00 = 25'	06:36-07:00 = 24'
	07:05-08:45 = 100'				07:05-09:55 = 110'	07:05-08:00 = 55'
10:00-10:30 = 30'	10:00-10:30 = 30'	10:00-10:30 = 30'	10:00-10:30 = 30'	10:00-10:30 = 30'	10:10-10:40 = 30'	08:00-08:30 = 30'
11:00-13:00 = 120'	11:15-13:00 = 105'	11:00-13:00 = 120'	11:00-13:00 = 120'	11:00-13:00 = 120'		09:00-09:30 = 30'
13:30-14:00 = 30'	13:30-14:00 = 30'		13:30-14:30 = 60'	14:30-16:00 = 90'	14:30-16:00 = 90'	12:00-13:00 = 60'
15:00-15:15 = 15'	15:00-16:00 = 60'	15:00-16:00 = 60'	15:15-15:30 = 15'			13:30-14:40 = 70'
						14:40-16:00 = 80'
16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'	16:35-18:00 = 85'
	19:00-20:00 = 60'	19:00-20:00 = 60'	19:00-20:00 = 60'	19:00-20:00 = 60'	18:00-19:00 = 60'	18:00-19:00 = 60'
20:00-22:00 = 120'	20:00-22:00 = 120'	20:00-22:00 = 120'	20:00-22:00 = 120'	20:00-22:00 = 120'	19:00-22:00 = 180'	19:00-20:00 = 60'
22:30-23:00 = 30'	22:30-23:00 = 30'	22:30-23:00 = 30'	22:30-23:00 = 30'	23:30-00:00 = 30'	22:00-23:00 = 60'	20:00-00:00 = 240'
23:30-00:00 = 30'	23:30-00:00 = 30'	23:30-00:00 = 30'	23:30-00:00 = 30'		23:00-23:30 = 30'	
					23:30-00:00 = 30'	
974' = 67,64 %	1064' = 73,88 %	1049' = 72,84 %	1064' = 73,88 %	929' = 64,51 %	1124' = 78,05 %	1184' = 82,22 %

⁴⁴ Načinila autorica ovog članka na temelju najava programa, a prema metodi konstruiranog tjedna.

3. a) glazbene emisije s kratkom najavom i s određenom temom
  - b) glazbene emisije tipa koncerta iz studija
4. glazbene emisije s proširenom najavom bez zajedničke teme
5. glazbene emisije s proširenom najavom i s određenom temom
6. novinarsko-dokumentarne glazbene emisije
7. glazbeno-govorne i govorno-glazbene emisije koje glazbu prezentiraju:
  - a) popularno
  - b) esejističko-feljtonistički
  - c) eksperimentalno-radiofonski
8. prijenosi i reprodukcije koncerata i ostalih glazbenih događaja iz zemlje i inozemstva
9. prijenosi programa drugih [...] radiostanica.⁴⁵

U međuvremenu su se na Radiju Zagreb, odnosno na Hrvatskome radiju, pojavili novi tipovi glazbenih emisija:

10. kontakt i *talk show* emisije te
11. emisije sa znanstvenim muzikološkim tekstovima i glazbenim primjerima.

Da bismo pojednostavili tu vrlo detaljnu diversifikaciju, za potrebe ovoga rada predlažemo sljedeću tipologiju emisija s umjetničkom glazbom prema količini, tipu, karakteru i sadržaju govora:

1. emisije s kratkim najavama
2. prijenosi emisija drugih radiostanica s kratkim najavama
3. emisije s proširenim najavama
4. emisije s opširnim tekstom
5. emisije sa znanstvenim tekstom
6. kontakt i *talk show* emisije
7. novinarsko-dokumentarne emisije s različitim novinarskim žanrovima
8. izravni ili odloženi prijenosi koncerata iz Hrvatske ili iz inozemstva s različitim novinarskim žanrovima.

Nakon usporedbe rezultata njemačkoga istraživanja i predloženih tipova emisija ozbiljne glazbe na Trećem programu Hrvatskoga radija sastavili smo sljedeću tablicu:

⁴⁵ Usp. *Ibid.*, 41-42.

Tablica V.

Tipovi emisija umjetničke glazbe	Količina teksta	Najpoželjnije informacije o djelima na programu (Oehmschen – Feuerstein: Klassische Music im Radio)
1. emisije s kratkom najavom	5-10 %	- naslov djela te ime i prezime skladatelja (51 %) <ul style="list-style-type: none"> - naziv orkestra, imena i prezimena dirigenta i solista (28 %)
2. emisije drugih radiostanica s kratkim najavama	10-20 %	- naslov djela te ime i prezime skladatelja (51 %) <ul style="list-style-type: none"> - naziv orkestra, imena i prezimena dirigenta i solista (28 %) - detalji o povijesti nastanka djela (16 %) ili - dodatni podatci o skladatelju (15 %) ili - dodatne informacije o stilu u kojemu je djelo skladano ili epohi u kojoj je nastalo djelo (13 %)
3. emisije s proširenim najavama	20-30 %	- naslov djela te ime i prezime skladatelja (51 %) <ul style="list-style-type: none"> - naziv orkestra, imena i prezimena dirigenta i solista (28 %) - detalji o povijesti nastanka djela (1 %) ili - dodatni podatci o skladatelju (15 %) ili - dodatne informacije o stilu u kojemu je djelo skladano ili epohi u kojoj je nastalo djelo (13 %) ili - dodatne informacije o dirigentu i/ili o solistima (11 %) ili - dodatni podatci o djelu (7 %)
4. emisije s opširnijim tekstom 5. emisije sa znanstvenim tekstom i glazbenim primjerima 6. kontakt i <i>talk show</i> emisije 7. novinarsko-dokumentarne emisije s različitim novinarskim žanrovima 8. izravni ili odloženi prijenosi koncerata iz Hrvatske ili iz inozemstva s različitim novinarskim žanrovima	30-50 %	- naslov djela te ime i prezime skladatelja (51 %) <ul style="list-style-type: none"> - naziv orkestra, imena i prezimena dirigenta i solista (28 %) - detalji o povijesti nastanka djela (16 %) - dodatni podatci o skladatelju (15 %) - dodatne informacije o stilu u kojemu je djelo skladano ili o epohi u kojoj je nastalo djelo (13 %) - dodatne informacije o dirigentu i/ili o solistima (11 %) i - dodatni podatci o djelu (7 %)

U svakoj emisiji koja sadrži više od 30 % govora autori koriste vlastite ili tuđe stručne i/ili znanstvene muzikološke radove, bez obzira na to radi li se o stalno zaposlenim muzikolozima na radiju ili o vanjskim suradnicima, autorima emisija. Od samoga početka emitiranja u Hrvatskoj Radio Zagreb zapošljava muzikologe, a u trenutku dovršavanja ovog članka (ožujak 2021) stalno je zaposleno osmero muzikologa na poslovima urednika emisija ozbiljne glazbe.⁴⁶ Također, od samih početaka emitiranja Radija Zagreb muzikolozi su honorarno surađivali na radiju

⁴⁶ Ana Boban, Daria Hodnik, Gordana Krpan, Ana Jazbec, Iva Lovrec Štefanović, Bojana Plečaš Kalebota, Trpimir Matasović i Zrinka Matić. Svima zahvaljujem na pomoći u prikupljanju informacija za ovaj članak.

kao autori emisija, odnosno različitih vrsta priloga.⁴⁷ Među tim priložima uvijek je bilo i znanstvenih tekstova, pogotovo na Trećem programu Hrvatskoga radija od njegova pokretanja godine 1964.

Sljedeća tablica pokazuje trajanje glazbenih emisija na Trećem programu Hrvatskoga radija u minutama prema tipu teksta/govora i prema prosječnom trajanju teksta/govora u minutama:

Tablica VI.

Tipovi glazbenih emisija na Trećem programu Hrvatskoga radija	Broj emisija tjedno	Udio u tjednom emitiranju	Trajanje emisija u minutama	Količina govora u %	Trajanje govora u minutama
1. i 2. emisije s kratkim najavama	42	44,54 %	4.454'	5-10 %	227'-445'
3. emisije s proširenim najavama	19	9,2 %	910'	20-30 %	182'-273'
4. emisije s opsežnijim tekstom	9	5,85 %	590'	30-50 %	177'-295'
5. emisije sa znanstvenim tekstovima	2	0,59 %	60'	40-50 %	24'-30'
6. kontakt-emisije i <i>talk show</i> emisije	2	2,38 %	240'	30-50 %	72'-120'
7. novinarsko-dokumentarne emisije s različitim novinarskim žanrovima	5	4,16 %	420'	30-50 %	126'-210'
8. izravni ili odloženi prijenosi koncerata iz Hrvatske ili iz inozemstva s različitim novinarskim žanrovima	5	6,54 %	660'	30-50 %	198'-330'
	72	72,47 %	7.270'	10-50 %	1006'-1703'

U tjednom emitiranju glazbenih emisija najveći je udio onih s kratkim najavama, a najmanji onih sa znanstvenim priložima. Taj se podatak mogao očekivati jer se od radija tradicionalno očekuje kratka informacija i puno glazbe. Međutim, kao što smo već izložili, iako većina hrvatskih slušatelja preferira glazbu u odnosu na govor, nezanemariv dio (19,8 %) slušatelja misli da bi glazba i govor trebali biti ravnopravno zastupljeni u programima radiostanica.

⁴⁷ Pavao Markovac (1903-1941) se kao prvi »muzički referent« pridružio maloj skupini zaposlenika Radija Zagreb (koji je s emitiranjem počeo 15. svibnja 1926. kao prva radiostanica u tadašnjoj državi, Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca) nedugo nakon što je doktorirao muzikologiju kod Guide Adlera u Beču (30. listopada 1926) kao četvrti doktor (etno) muzikologije u Hrvatskoj. Tijekom dviju godina rada na Radiju Zagreb (1926-1928) svoje je muzikološke tekstove (predavanja) na različite teme čitao na radiju te ih je objavljivao u časopisu *Radio Zagreb*. Ti su tekstovi uvijek bili vezani uz glazbu koja se emitirala na radiostanici, a on ju je osobno i najavljivao. Uz Markovca, kao jedan od prvih honorarnih suradnika Radija Zagreb zapamćen je Stanislav Stražnicki (1883-1945), koji je studirao muzikologiju na Sveučilištu u Leipzigu i koji je nakon povratka u Zagreb 1923. počeo podučavati na Muzičkoj akademiji (1923-1945). Tako je Stražnicki prvi od medijski osviještenih muzikologa koji je radio na toj instituciji. Šefovi glazbenog programa na Radiju Zagreb, poslije Hrvatskome radiju, bili su brojni glazbenici, ali samo su Eva Sedak (od 1990. do 1992) i Iva Lovrec Štefanović (od 2012. do 2013) muzikolozi.

Trenutno se na Trećem programu Hrvatskoga radija emitira nekoliko emisija sa znanstvenim muzikološkim tekstovima,⁴⁸ a mi ćemo kao studiju slučaja prikazati samo jednu od njih, *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija*.

Studija slučaja – emisija Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija

Emisiju je pokrenula autorica ovog članka 2012. godine s namjerom objavljivanja stručnih i znanstvenih radova o hrvatskim skladateljima, o njihovim odabranim djelima ili skupinama djela, o izvođačima, institucijama i ansamblima uz odabrane kratke glazbene primjere. U okviru trajanja emisije od 30 minuta govor može trajati do 15 minuta, koliko prosječno traje kraći znanstveni rad kada se čita. Kako se emisija emitira jednom tjedno (ponedjeljkom od 10 sati),⁴⁹ u osam godina emitiranja (od početka studenoga 2012. do kraja listopada 2020) emitirana je 416 puta. Iako se emitira svakoga tjedna, nekoliko tjedana svake godine (tijekom tzv. ljetne programske sheme) emitiraju se tzv. reprize, odnosno ponovno se emitiraju neke starije emisije umjesto novih, tako da je u tih osam godina ukupno snimljeno 288 različitih priloga. Neki od tih radova bili su prije ili poslije emitiranja na Trećem programu Hrvatskoga radija objavljeni u nekom stručnom ili znanstvenom časopisu ili u zborniku, a neki su prilozi bili napisani baš za emitiranje u toj emisiji. Medijski iskusni znanstvenici sami prilagođavaju svoje znanstvene članke za emitiranje na radiju, a ostali prepuštaju taj posao uredniku emisije.⁵⁰ Urednikova

⁴⁸ Emisiju koja emitira znanstvene i stručne muzikološke radove, ali ne samo hrvatskih autora, pokrenula je urednica Iva Lovrec Štefanović pod nazivom *Poslije zvuka*. Sada je uređuje Daria Hodnik Marinković, a tekstove bira i emisiju realizira vanjski suradnik Dario Poljak. Emitira se jednom tjedno (utorkom od 22,30 do 23,00), tako da je njezin udio u ukupnom programu i glazbenom dijelu programa jednak onome emisije *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija*. Također, u ciklusu emisija *Tragom glazbe* povremeno se objavljuju znanstveni muzikološki prilozi. Urednica je emisije Gordana Krpan, a vanjska suradnica Hana Breko Kustura jednom mjesečno objavljuje svoje muzikološke znanstvene radove. Ostali su suradnici Zdenka Weber, Dina Puhovski i Domagoj Marić. Emitira se jednom tjedno (subotom od 16,35 do 18,00 sati). Krajem svibnja 2020, nakon osam godina emitiranja, prestala se emitirati jedna od emisija sa znanstvenim tekstovima, *Acta musicologica*. Urednica je bila autorica ovog članka, a suradnici su bili Nada Bezić, Davor Brđanović, Katica Burić Čenan, Lada Duraković, Diana Grgurić, Vjera Katalinić, Katica s. Koprek, Koraljka Kos, Erika Krpan, Nataša Leverić, Nataša Maričić, Sanja Majer-Bobetko, Rozina Palić-Jelavić, Dario Poljak, Željka Radovinović, Lovorka Ruck, Eva Sedak, Ennio Stipčević, Ivana Tomić Ferić i Alma Zubović. Emisija je trajala 60 minuta, dakle u njoj su se mogli emitirati opsežniji znanstveni muzikološki radovi trajanja do 30 minuta. Najčešće su to bili dijelovi još neobjavljenih ili objavljenih magistarskih i doktorskih radova koji su se zbog opsežnosti predstavljali u nekoliko tematskih emisija zaredom te pojedinačni prilozi sa znanstvenih skupova održanih u Zagrebu. Emitirala se jednom mjesečno, tako da je njezin udio u ukupnom tjednom emitiranju Trećeg programa Hrvatskoga radija bio 0,13 %, a unutar emisija ozbiljne glazbe 0,17 %.

⁴⁹ Udio te emisije u ukupnome tjednom programu Trećeg programa Hrvatskoga radija je 0,29 %, a unutar emisija ozbiljne glazbe 0,38 %.

⁵⁰ Pod prilagodbom znanstvenog muzikološkog rada radijskom emitiranju podrazumijeva se izbacivanje podnožnih bilješki [fusnota] ili, prema potrebi, prebacivanje sadržaja iz tih bilješki u glavni tekst.

je zadaća i da prema sadržaju teksta pronađe najprikladnije glazbene primjere i da u tekstu pronađe najprikladnije mjesto za njihovo emitiranje. I taj dio neki znanstvenici, dugogodišnji suradnici koji dobro poznaju sadržaj glazbenoga arhiva Hrvatskoga radija, naprave sami. Ovisno o količini govora svaka emisija ima od 5 do 8 kratkih glazbenih primjera. Upravo ispreplitanje govora i primjereno odabranih glazbenih odlomaka čini znanstveni muzikološki tekst radiofonskijim no što to on po sebi jest. U emisiji je svoje priloge objavilo 33 autora, od kojih samo dvoje nisu muzikolozi, a dva autora nisu članovi Hrvatskoga muzikološkog društva (HMD), međutim svi su vrlo ugledni stručnjaci na područjima kojima se bave. Kako HMD okuplja oko 200 članova, to znači da je oko 15 % članova Društva objavljivalo svoje radove u emisiji. U najvećem broju emisija obrađena su odabrana djela ili žanrovi iz opusa odabranih skladatelja (105). Velik je broj tekstova biografskog karaktera, najviše o izvođačima (78) i o skladateljima (51), a manji broj tekstova bavi se institucijama i ansamblima (17). Druge muzikološke teme obrađene su u preostale 34 emisije. Detaljan pregled autora, tema te datuma prvog i ponovnog emitiranja donosi Prilog I, a primjer jedne tipične emisije Prilog II.

Kako ta emisija čini muzikologiju dostupnijom? Naime, ako je dnevni doseg Trećeg programa HR-a 18 000 slušatelja,⁵¹ od kojih, prema ranije spomenutome istraživanju agencije Ipsos, 29 % sluša radio između 10 i 14 sati, tu emisiju potencijalno može slušati 5220 slušatelja. Međutim, ako uzmemo u obzir i činjenicu da samo 1,3 % do 8,3 % slušatelja u Hrvatskoj sluša samo klasičnu glazbu ili klasičnu glazbu kao jednu od glazbi, broj potencijalnih slušatelja te emisije pada na 67 do 433.⁵² Ti brojevi, koliko god bili samo statistički podatci (neće svaki ponedjeljak emisiju slušati isti broj slušatelja), govore sami za sebe u usporedbi s činjenicom da znanstveni rad objavljen u jednome od časopisa Hrvatskoga muzikološkog društva – *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music (IRASM)* i *Arti musices* – može pročitati 205, odnosno 210 pretplatnika,⁵³ što može značiti manje (ne pročita svaki pretplatnik sve članke u časopisu) ili više čitatelja (ako se časopis posuđuje u nekoj od knjižnica koje dobivaju svoje primjerke časopisa).⁵⁴

Uz emisiju koju smo predstavili u ovoj studiji⁵⁵ na tjednom rasporedu Trećeg programa Hrvatskoga radija još su 22 glazbene emisije s raznim vrstama opširnijeg

⁵¹ Za podatak o dnevnome broju slušatelja Trećeg programa Hrvatskoga radija zahvalna sam gospodinu Tihomiru Koti.

⁵² To je najgora moguća opcija. Ipak, s obzirom na to da umjetnička glazba ispunjava od 64,51 % do 82,22 % tog programa dnevno, opravdano je pretpostaviti da gotovo svih 18 000 slušatelja Trećeg programa Hrvatskoga radija sluša taj program upravo zbog umjetničke glazbe.

⁵³ Za podatak o broju pretplatnika časopisa HMD-a zahvaljujem prof. dr. sc. Vjeri Katalinić, predsjednici HMD-a od 2019.

⁵⁴ Koliko je emisija slušana najbolje znaju sami autori, koje slušatelji često kontaktiraju nakon emisije raspitujući se kako bi mogli doći do teksta. Mnogim je autorima to dokaz da uloženi trud nije bio uzaludan, što postaje dodatni motiv za nastavak suradnje.

⁵⁵ Uz pomoć Alme Pijace, koordinatorice međunarodnih projekata Međunarodnih odnosa HRT-a, pokušali smo doći do podataka emitiraju li druge europske kulturne radiostanice emisije s muzikološkim

govora koji može sadržavati značajan udio citiranih, parafraziranih ili na druge načine prenesenih znanstvenih muzikoloških radova. Tako se udio muzikološkog govora koje prenosi HR3 kreće od 5 % (3,6 sati emitiranja) do 10 % (7,4 sati) ukupnog tjednog emitiranja glazbenih emisija koje čine 67,64 % do 82,22 % ukupnog emitiranja Trećeg programa Hrvatskoga radija (koji emitira program 24 sata dnevno).

Na kraju, važno je napomenuti da se ovo istraživanje odnosi na razdoblje do izbivanja pandemije virusa Covid 19. Istraživanja utjecaja pandemije ne samo na umjetničku glazbu nego i na muzikologiju kao znanost te na programe radiostanica specijaliziranih za kulturu tek nas očekuju.

Zaključne bilješke

1) Jedan od najstarijih masovnih medija,⁵⁶ kojemu najveći dio emitiranih sadržaja čini glazba, još uvijek ima komparativnih prednosti pred ostalim medijima, a najveća je od njih popratni govor o glazbi (moderiranje, odnosno prezentacija). To je pokazala poredbena analiza navika i preferencija njemačkih i hrvatskih slušatelja radija.

2) Osim toga, pokazalo se da u objema zemljama gotovo jednak postotak ukupnog stanovništva sluša radio (u Njemačkoj 85,16 %, u Hrvatskoj 84,5 %) te da ozbiljnu glazbu na radiju sluša također sličan postotak slušatelja (u Njemačkoj do 10,4 %, u Hrvatskoj do 8,3 %) te da se u objema zemljama uglavnom radi o slušateljima starijima od 50 godina.

3) Govor kao način predstavljanja glazbe na radiju pojavljuje se u različitim novinarskim formama, odnosno žanrovima, a naša studija slučaja pokazuje da i jedna neradiofonska forma kakva je znanstveni muzikološki tekst može biti prihvatljiva slušateljima, pogotovo zato što su to u slučaju Trećeg programa Hrvatskoga radija većinom visokoobrazovani muškarci i žene (sa završenom visokom školom ili s fakultetom, s titulom magistra ili doktora znanosti).

4) Povrh toga, rezultati hrvatske analize radijskoga tržišta upućuju na to da je čak 75,3 % slušatelja spremno slušati do pola sata govora, a još 36,4 % slušatelja do deset minuta bez glazbenih prekida ako se govori o temi koja ih zanima opravda-

znanstvenim tekstovima, međutim, odziv nije dao dovoljno reprezentativan uzorak koji bi mogao poslužiti kao valjan komparativni materijal. Naime, od 69 zemalja članica u kojima ima 115 različitih radio-televizijskih organizacija odgovorilo je samo njih osam – od jedne od njemačkih kulturnih radiostanica, ARD/rbb (Rundfunk Berlin-Brandenburg), zatim danske, finske, latvijske, slovačke, španjolske i švedske nacionalne javne radio-televizije dobili smo odgovore da ne emitiraju emisije s cjelovitim znanstvenim muzikološkim radovima, a od Radija Beograd Radio-televizije Srbije dobili smo odgovor da na kulturnoj radiostanici Radio Beograd 3 (RB3) emitiraju cjelovite znanstvene muzikološke priloge koji se snimaju na znanstvenim skupovima, na okruglim stolovima i na tribinama u Beogradu.

⁵⁶ Prošle godine navršilo se stotinu godina otkada je prva radiostanica počela s redovitim emitiranjem (u Pittsburgu, Pennsylvania, 1920). Usp. Siegfried GOSLICH – Rita H. MEAD – Timothy ROBERTS – Joanna C. LEE: Radio.

va emitiranje takvih tekstova. Tim više što su među slušateljima najzanimljivijim temama one o kulturnoj baštini i o suvremenoj kulturi.

5) Programske politike kulturnih radija u Europi, pa tako i Trećeg programa Hrvatskoga radija (HR3), osmišljene su prema Trećem programu BBC-ja. U misiju Trećeg programa Hrvatskoga radija ubrajaju se, među ostalima, afirmiranje vrijednosti nacionalne kulture i praćenje znanosti putem emisija koje pripremaju brojni ugledni autori iz svih sfera kulturnog i znanstvenog života.

6) Umjetnička glazba i popratni muzikološki govor zauzimaju od 64,51 % do 82,22 % ukupnog dnevnog (24 sata) emitiranja Trećeg programa Hrvatskoga radija, s time da se odnos govora i glazbe kreće od 5 % do 50 %.

7) Iako Treći program Hrvatskoga radija tjedno emitira više od deset znanstvenih emisija, muzikologija je najzastupljenija znanost u tom programu. Tu činjenicu možemo zahvaliti tome što muzikologija u usporedbi s ostalim znanostima ima rijetku privilegiju da za Treći program Hrvatskoga radija radi osmero stalno zaposlenih muzikologa, koji suvereno odabiru i prezentiraju stručne i znanstvene muzikološke radove. Udio takvih priloga, međutim, osim o njihovim sklonostima ovisi i o volji njihovih nadređenih, koji imaju financijsku i programsku (političku) moć i mandat da odabiru najpoželjnije tipove emisija. Od početka pandemije virusa COVID 19 primjetna je tendencija prema glazbenim emisijama sa što manje govora (zbog smanjenja broja termina za snimanje), što onda otežava objavljivanje znanstvenih muzikoloških tekstova.

8) S druge strane, hrvatski muzikolozi znanstvenici, posebno oni koji su završili studij muzikologije i glazbene publicistike, iznimno su medijski osviješteni i oduvijek su rado koristili radio za objavljivanje svojih znanstvenih radova (prije ili poslije tiskanja u nekome od časopisa ili poslije izlaganja na znanstvenim skupovima) i poglavlja svojih znanstvenih knjiga ili su, pak, pisali tekstove posebno za radijske emisije. Do sada je barem 15 % članova Hrvatskog muzikološkog društva surađivalo u samo jednoj od emisija Trećeg programa Hrvatskoga radija koju smo posebno predstavili u ovoj studiji, *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija*. Još barem 9 % članova HMD-a surađuje u drugim emisijama Trećeg programa Hrvatskoga radija, neki samo povremeno, neki redovito, a neki vrlo intenzivno.

9) Od 37 180 do 237 380 potencijalnih slušatelja radija u Hrvatskoj, zahvaljujući različitim tehničkim razlozima (broj odašiljača i njihova snaga), Treći programa Hrvatskoga radija sluša 18 000 slušatelja dnevno i, najvjerojatnije, taj program odabiru upravo zato što preferiraju umjetničku glazbu, koja čini najveći dio programa dnevno. Zahvaljujući digitalizaciji i internetskoj dostupnosti radijskih programa ne samo u stvarnom vremenu nego i nakon emitiranja, dostupnost emisija, pa tako i broj potencijalnih slušatelja, može samo porasti. No, već je i najmanji statistički broj slušatelja klasične glazbe dnevno koji smo u ovoj studiji uzeli u obzir jednak ili viši od broja pretplatnika dvaju znanstvenih časopisa što ih objavljuje Hrvatsko muzi-

kološko društvo – *Arti musices* (210 pretplatnika) i *IRASM* (205 pretplatnika). Time je potvrđena naša teza da emitiranje na radiju čini muzikologiju dostupnijom.

LITERATURA:

- ***: Deutschlandfunk Kultur, <<https://www.eurotopics.net/en/149002/deutschlandfunk-kultur>> (pristup 25. 3. 2021).
- ***: Drugi program HR-a, *Leksikon radija i televizije*, 2017, <<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/d/drugi-program-hr-a/>> (pristup 11. 11. 2020).
- ***: Po vašem izboru, HRT Hrvatski radio, <<https://radio.hrt.hr/emisija/po-vasem-izboru/656/>> (pristup 6. 1. 2021).
- ***: Radio 3 achieves its highest reach in three years and 6 Music sees another record quarter, new figures reveal, BBC Media Centre, <<https://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2016/rajars-q1>> (pristup 11. 11. 2020).
- ***: Treći program HR-a, *Leksikon radija i televizije*, 2017, <<https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/t/treci-program-hr-a/>> (pristup 10. 11. 2020).
- ADORNO, Theodor W.: O fetišu u muzici i regresiji slušanja, u: Mira Đorđević (ur.): *Aspekti radija*, Sarajevo: Svjetlost, 1978, 114-148.
- Agencija Ipsos: *Analiza radijskog tržišta*, 2015, <<https://www.aem.hr/wp-content/uploads/2018/11/Analiza-radijskog-tr%C5%BEi%C5%A1ta.pdf>> (pristup 5. 11. 2020).
- ANTOINE, Frédéric: *Éléments pour une typologisation de la narration radiophonique*, 2013, <<https://doi.org/10.14428/rec.v37i37.50533>>
- BENJAMIN, Walter: Das Kunstwerk in Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit, u: Rolf Tiedemann – Hermann Schweppenhäuser: *Walter Benjamin – Gesammelte Schriften*, Bd I, 2, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1980, 471-508.
- BERG, Kim: What interests people in Germany, *deutschland.de*, 2021, <<https://www.deutschland.de/en/topic/culture/media-in-germany-user-figures>> (pristup 25. 3. 2021).
- ČUNKO, Tatjana: Glazba i radio, *Arti musices*, 27 (1996) 1, 67-80.
- ČUNKO, Tatjana: *Hrvatska glazba i Hrvatski radio*, Zagreb: Hrvatski radio-Treći program, 2012.
- ČUNKO, Tatjana: Hrvatska umjetnička glazba 20. stoljeća i Hrvatski radio od 1946. do 1956., u: Jelena Hekman – Vesna Zednik (ur.): *Hrvatska glazba u 20. stoljeću*, Zagreb: Matica Hrvatska, 2010, 407-422.
- ČUNKO, Tatjana: *Ozbiljna glazba na Radio Zagrebu u razdoblju od 1969. do 1984.*, Zagreb: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu, diplomski rad, 1986.
- ČUNKO, Tatjana: Uz popis koncerata i Popis koncerata, u: Erika Krpan (ur.): *Simfonijski orkestar Hrvatske radiotelevizije: 8 desetljeća: 1930.-2010.*, Zagreb: Hrvatska radiotelevizija – Glazbena proizvodnja, 2010, 97-346.
- DOCTOR, Jennifer: *The BBC and Ultra-Modern Music, 1922-1936: Shaping a Nation's Tastes*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- GOSLICH, Siegfried – MEAD, Rita H – ROBERTS, Timothy – LEE, Joanna C.: Radio, *Grove Music Online*, 2001, <<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000042011>> (pristup 10. 10. 2020).

- HORKHEIMER, Max – ADORNO, Theodor W.: *Dialectic of Enlightenment. Philosophical Fragments*, Stanford, California: Stanford University Press, 2002.
- KLEIN, Florian – NOWACK, Natalia: *Die Rolle der Musikwissenschaft im Radio. Versuch einer lokalen Bestandsaufnahme*, Mainz: Schott Campus, 2020, <https://schott-campus.com/musikwissenschaft_im_radio/> (pristup 25. 2. 2021).
- KRIEKEN, Kobie van – SANDERS, José: What is Narrative Journalism? A Systematic Review and an Empirical Agenda, *Journalism*, 22 (2019) 6, 1393-1412, <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1464884919862056>> (pristup 24. 11. 2020).
- LUKE, Douglas A. – CABURNAY, Charlene A. – COHEN, Elisia L.: How Much Is Enough? New Recommendations for Using Constructed Week Sampling in Newspaper Content Analysis of Health Stories, *Communication Methods and Measures*, 5 (2011) 1, 76-91, <<https://doi.org/10.1080/19312458.2010.547823>> (pristup 19. 11. 2020).
- MAKLUAN, Maršal: *Poznavanje opština – čovekovih produžetaka*, Beograd: Prosveta, 1971.
- MUČALO, Marina: *Radio – medij 20. stoljeća*, e-knjiga, 2016, <<https://www.fpzg.unizg.hr/images/50441639/Mucalo%20Marina-Radio-medij%2020.%20stoljeca.pdf>> (pristup 27. 9. 2020).
- OEHMICHEN, Ekkehardt – FEUERSTEIN, Sylvia: Klassische Musik im Radio, *Media Perspektiven*, (2006) 5, 259-272, <https://www.ard-werbung.de/fileadmin/user_upload/media-perspektiven/pdf/2006/05-2006_Oehmichen.pdf> (pristup 1. 11. 2020).
- SCHRAMM, Holger: Consumption and Effects of Music in the Media, *Communication Research Trends*, 25 (2006) 4, 3-29, <<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.466.853&rep=rep1&type=pdf>> (pristup 12. 10. 2020).
- STOLLER, Tony: *Classical Music on UK Radio 1945-1995*, Bournemouth: Bournemouth University, Doctoral thesis, 2015, <<https://core.ac.uk/download/pdf/42142419.pdf>> (pristup 12. 10. 2020).
- ŠULJOK, Adriana: Postoji li medijalizacija znanosti u Hrvatskoj?, u: Vlasta Piližota i dr. (ur.): *Mediji i medijska kultura. Europski realiteti. Zbornik radova 3. međunarodnog interdisciplinarnog znanstvenog skupa (Osijek, 4. i 5. svibnja 2017)*, Osijek: Akademija za umjetnosti i kulturu – Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, 2019, 205-221, <http://www.uao.unios.hr/wp-content/uploads/2019/07/F-Zbornik_Europski-realiteti_2019_-e-knjiga.pdf> (pristup 25. 2. 2021)

PRILOZI

Prilog I: Detaljan pregled autora, tema te datuma prvog i ponovnog emitiranja emisije *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija*

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
1.	Kos, Koraljka	Ivana Lang	5.11.2012.	
2.	Čunko, Tatjana	Simfonijski i Komorni orkestar HRT-a	12.11.2012.	
3.	Gligo, Nikša	Zborovi Ivana Brkanovića	19.11.2012.	1.7.2013.
4.	Sedak, Eva	Igor Kuljerić	26.11.2012.	8.7.2013. 3.2.2020. 21.4.2020.
5.	Majer-Bobetko, Sanja	Hubert Pettan	3.12.2012.	
6.	Gligo, Nikša	Natko Devčić	10.12.2012.	15.7.2013. 26.5.2014. 2.7.2018.
7.	Sedak, Eva	<i>Domande</i> Petra Bergama	17.12.2012.	
8.	Stipčević, Ennio	Lambert Courtoys	24.12.2012.	22.7.2013.
9.	Bezić, Nada	Društveni orkestar Hrvatskoga glazbenog zavoda	31.12.2012.	29.7.2013.
10.	Breko Kustura, Hana	Fra Josip Ante Soldo	7.1.2013.	5.8.2013.
11.	Majer-Bobetko, Sanja	Pavao Markovac kao glazbeni kritičar	14.1.2013.	12.8.2013. 16.7.2018.
12.	Barbieri, Marija	Zinka Kunc Milanov	21.1.2013.	28.7.2014.
13.	Sedak, Eva	Marko Ruždjak	28.1.2013.	19.8.2013. 9.7.2018.
14.	Breko Kustura, Hana	MR 70	4.2.2013.	
15.	Stipčević, Ennio	Skladateljski torzo Andrije Patricija	11.2.2013.	26.8.2013.
16.	Barbieri, Marija	Dragica Martinis	18.2.2013.	2.9.2013. 24.2.2014.
17.	Čunko, Tatjana	Šulekov <i>Koncert za violončelo</i>	25.2.2013.	
18.	Stipčević, Ennio	Giuseppe Sabalich i njegova <i>Cronostoria annedostica del Nobile Teatro di Zara</i>	4.3.2013.	9.9.2013.
19.	Krpan, Erika	Hrvatsko društvo skladatelja	11.3.2013.	30.7.2018.
20.	Gligo, Nikša	Muzički salon Studentskog centra	18.3.2013.	16.9.2013.
21.	Katalinić, Vjera	Nikola Algarotti	25.3.2013.	23.9.2013. 29.9.2014. 6.7.2015.
22.	Krpan, Erika	<i>Hrvatska misa</i> Borisa Papandopula	1.4.2013.	30.9.2013. 25.6.2018.
23.	Gligo, Nikša	Branimir Sakač	8.4.2013.	25.8.2014.
24.	Breko Kustura, Hana	Sinjski kantuali Fra Petra Kneževića iz 1767. godine	15.4.2013.	
25.	Stipčević, Ennio	Dragan Plamenac	22.4.2013.	

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
26.	Katalinić, Vjera	Ivan M. Jarnović	29.4.2013.	24.11.2014. 26.11.2014.
27.	Barbieri, Marija	Tino Pattiera	6.5.2013.	
28.	Krpan, Erika	Papandopulova <i>Muka</i>	13.5.2013.	6.4.2020.
29.	Stipčević, Ennio	Užitak čitanja – uz kulturološke oglede Ladislava Šabana	20.5.2013.	22.1.2018. 6.1.2020.
30.	Katalinić, Vjera	Amando Ivančić	27.5.2013.	27.10.2014.
31.	Stipčević, Ennio	Julije Skjavetić	3.6.2013.	
32.	Krpan, Erika	«Od-do», mjesečnik Koncertne direkcije Zagreb	10.6.2013.	
33.	Barbieri, Marija	Sena Jurinac	17.6.2013.	
34.	Tuksar, Stanislav	Počeci hrvatske glazbe od VII. do XIII. stoljeća	24.6.2013.	
35.	Tuksar, Stanislav	Augustin Kažotić, biskup zagrebački	7.10.2013.	
36.	Barbieri, Marija	Marko Rothmüller	14.10.2013.	
37.	Stipčević, Ennio	Gabriello Puliti	21.10.2013.	
38.	Krpan, Erika	Hrvatsko pjevačko društvo <i>Zoranić</i>	28.10.2013.	
39.	Majer-Bobetko, Sanja	I. pl. Zajc – život	4.11.2013.	28.4.2014.
40.	Majer-Bobetko, Sanja	I. pl. Zajc – stvaralaštvo	11.11.2013.	23.6.2014.
41.	Barbieri, Marija	Ljiljana Molnar Talajić	18.11.2013.	30.12.2019.
42.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/1	25.11.2013.	3.7.2017.
43.	Breko Kustura, Hana	<i>Missale romano-spalatense</i>	2.12.2013.	
44.	Stipčević, Ennio	Francesco Usper	9.12.2013.	24.2.2020.
45.	Krpan, Erika	Jurica Murai	16.12.2013.	
46.	Palić-Jelavić, Rozina	Doprinos Franje Dugana ml. sakralnoj glazbi	23.12.2013.	
47.	Majer-Bobetko, Sanja	Glazbeno spisateljstvo Ivana Brkanovića	30.12.2013.	
48.	Breko Kustura, Hana	<i>Polifonia semplice</i>	6.1.2014.	
49.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/2	13.1.2014.	10.7.2017.
50.	Palić-Jelavić, Rozina	Livadić – sakralna vokalna glazba na latinske tekstove	20.1.2014.	
51.	Barbieri, Marija	Marijana Radev	27.1.2014.	
52.	Breko Kustura, Hana	<i>Misale zagrebiense</i> iz Güssinga	3.2.2014.	
53.	Sedak, Eva,	Šulekov simfonijski opus/3	10.2.2014.	17.7.2017.
54.	Bezić, Nada	Knjižnica Hrvatskoga glazbenog zavoda	17.2.2014.	
55.	Stipčević, Ennio	Pučke pobožnosti i glazba u hrvatskoj renesansi	3.3.2014.	31.8.2014.
56.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/4	10.3.2014.	24.7.2017. 30.3.2020.
57.	Katalinić, Vjera	Franjo Krežma	17.3.2014.	
58.	Palić-Jelavić, Rozina	Sakralna glazba Krste Odaka	24.3.2014.	
59.	Čunko, Tatjana	<i>Koncert za violu</i> Stjepana Šuleka	31.3.2014.	

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
60.	Barbieri, Marija	Božena Ruk-Fočić	7.4.2014.	
61.	Palić-Jelavić, Rozina	Sakralno stvaralaštvo Ivana Brkanovića	14.4.2014.	
62.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/5	21.4.2014.	31.7.2017.
63.	Krpan, Erika	Milan Horvat	5.5.2014.	27.7.2015.
64.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/6	12.5.2014.	7.8.2017. 21.5.2018.
65.	Stipčević, Ennio	Petar Nakić	19.5.2014.	
66.	Barbieri, Marija	Ferdinand Radovan	2.6.2014.	
67.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/7	9.6.2014.	14.8.2017.
68.	Katalinić, Vjera	Luka Sorkočević	16.6.2014.	
69.	Čunko, Tatjana	Šulekov <i>Koncert za klarinet</i>	30.6.2014.	
70.	Majer-Bobetko, Sanja	Matošev život s glazbom	7.7.2014.	26.3.2018.
71.	Palić-Jelavić, Rozina	Albe Vidaković	14.7.2014.	
72.	Sedak, Eva	Šulekov simfonijski opus/8	21.7.2014.	21.8.2017.
73.	Sedak, Eva	Šulekova komorna glazba	4.8.2014.	5.8.2019.
74.	Katalinić, Vjera	Antun Sorkočević	11.8.2014.	
75.	Breko Kustura, Hana	Kyriale iz Ližinjana	18.8.2014.	
76.	Barbieri, Marija	Majda Radić	1.9.2014.	
77.	Krpan, Erika	<i>Spiriti eccellenti</i> Petra Bergama	8.9.2014.	
78.	Palić-Jelavić, Rozina	Johann Petrus Jacob Haibel	15.9.2014.	20.7.2015.
79.	Stipčević, Ennio	»Babuša«, prva hrvatska glazbena početnica	22.9.2014.	
80.	Barbieri, Marija	Mica Glavačević	6.10.2014.	
81.	Krpan, Erika	Boris Papandopulo kao interpret	13.10.2014.	26.2.2018.
82.	Palić-Jelavić, Rozina	Antun Dobronić i sakralna glazba	20.10.2014.	
83.	Katalinić, Vjera	Amando Ivančić	27.10.2014.	
84.	Barbieri, Marija	Duško Kukovec	3.11.2014.	
85.	Stipčević, Ennio	Tomaso Cecchini <i>Amorosi concetti</i>	10.11.2014.	
86.	Bezić, Nada	<i>Edition Slave</i> iz Beča	17.11.2014.	
87.	Barbieri, Marija	Dragutin Bernardić	1.12.2014.	
88.	Krpan, Erika	Boris Papandopulo kao glazbeni pisac	8.12.2014.	
89.	Palić-Jelavić, Rozina	<i>Stabat Mater</i> Ivana Zajca	15.12.2014.	
90.	Sedak, Eva	Klasični koncerti Stjepana Šuleka	22.12.2014.	
91.	Čunko, Tatjana	Djela Ivana Zajca na javnim koncertima i studijskim snimkama u produkciji HRT-a	29.12.2014.	
92.	Barbieri, Marija	Đurđa Milinković	5.1.2015.	
93.	Breko Kustura, Hana	Glazbena baština franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja	12.1.2015.	
94.	Stipčević, Ennio	Crkvena glazba Tommasa Cecchinija	19.1.2015.	
95.	Sedak, Eva	<i>Koncert za violinu</i> Stjepana Šuleka	26.1.2015.	3.8.2015.
96.	Barbieri, Marija	Nada Tončić	2.2.2015.	6.8.2018.

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
97.	Kos, Koraljka	<i>Prijenos sv. Dujma</i> Julija Bajamontija	9.2.2015.	
98.	Sirišćević, Mirjana	Passacaglia i chaconna u djelima Stjepana Šuleka	16.2.2015.	
99.	Nonveiller, Haris	Natko Devčić kao pedagog	23.2.2015.	
100.	Barbieri, Marija	Franjo Paulik	2.3.2015.	13.7.2015.
101.	Juranić, Zoran	Stjepan Šulek kao profesor kompozicije	9.3.2015.	
102.	Krpan, Erika	Svetislav Stančić	16.3.2015.	
103.	Sedak, Eva	Šulekovi preludiji i etide za klavir	23.3.2015.	10.8.2015.
104.	Katalinić, Vjera	Zlatko Baloković	30.3.2015.	
105.	Barbieri, Marija	Frane Lovrić	6.4.2015.	
106.	Sedak, Eva	Sonatnost u Šulekovim sonatama za klavir	13.4.2015.	17.8.2015. 30.4.2018.
107.	Nonveiller, Harris	Udžbenik <i>Harmonija</i> Natka Devčića	20.4.2015.	
108.	Kos, Koraljka	<i>Pjesma mrtvog pjesnika</i> Stjepana Šuleka	27.4.2015.	12.10.2016.
109.	Barbieri, Marija	Nada Ruždjak	4.5.2015.	
110.	Palić-Jelavić, Rozina	Stvaralaštvo Rudolfa Matza	11.5.2015.	
111.	Sedak, Eva	Šulekov <i>Drugi koncert za klavir i orkestar</i> – polemičnost sinteze	18.5.2015.	24.8.2015. 28.8.2017.
112.	Kos, Koraljka	<i>Čakavska suita</i> Borisa Papandopula	25.5.2015.	5.10.2016.
113.	Barbieri, Marija	Ljubica Oblak-Strozzi	1.6.2015.	
114.	Riman, Marija, Marija	Mladen Pozajić	8.6.2015.	
115.	Sedak, Eva	Šulekov <i>Memento</i>	15.6.2015.	31.8.2015.
116.	Kos, Koraljka	Jakov Gotovac – <i>Pjesme čeznuća</i>	22.6.2015.	
117.	Palić-Jelavić, Rozina	Juraj Stahuljak	29.6.2015.	
118.	Barbieri, Marija	Josip Gostić	7.9.2015.	
119.	Palić-Jelavić, Rozina	Sakralne skladbe Jurja Stahuljaka	14.9.2015.	
120.	Sedak, Eva	Šulekov <i>Sekstet</i>	21.9.2015.	12.8.2019.
121.	Bezić, Nada	Likovni prikazi Ivana Zajca	28.9.2015.	
122.	Barbieri, Marija	Vera Schwarz	5.10.2015.	
123.	Kos, Koraljka	Krešimir Baranović – <i>Z mojih bregov</i>	12.10.2015.	4.7.2016. 13.4.2020.
124.	Sedak, Eva	Šulekovi gudački kvarteti/1	19.10.2015.	19.8.2019.
125.	Krpan, Erika	Varaždinske barokne večeri	26.10.2015.	
126.	Barbieri, Marija	Drago Hržić	2.11.2015.	
127.	Katalinić, Vjera	Ilma Murska	9.11.2015.	
128.	Sedak, Eva	Šulekovi gudački kvarteti/2	16.11.2015.	26.8.2019.
129.	Kos, Koraljka	Stahuljak – <i>Dani srca i kajanje</i>	23.11.2015.	11.8.2016.
130.	Krpan, Erika	Lovro Županović	30.11.2015.	18.3.2019.
131.	Katalinić, Vjera	Nikola Strmić	7.12.2015.	
132.	Krpan, Erika	Boris Papandopulo	14.12.2015.	
133.	Riman, Marija	Kamilo Kolb	21.12.2015.	
134.	Kos, Koraljka	Ivan Zajc – <i>Mletačke elegije</i>	28.12.2015.	18.8.2016.

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
135.	Barbieri, Marija	Berto Matešić	4.1.2016.	
136.	Riman, Marija	Miroslav Grđan	11.1.2016.	
137.	Kos, Koraljka	Stjepan Šulek – <i>Strah</i>	18.1.2016.	25.8.2016.
138.	Bezić, Nada	Zgrada Hrvatskoga glazbenog zavoda	25.1.2016.	
139.	Barbieri, Marija	Vilma Nožinić	1.2.2016.	26.11.2018. 1.3.2020.
140.	Grgurić, Diana	Josip Kaplan	8.2.2016.	
141.	Kos, Koraljka	Božidar Kunc – <i>Tri popijevke za bas i klavir</i>	15.2.2016.	1.9.2016.
142.	Riman, Marija	Fortunat Pintarić/1	22.2.2016.	
143.	Krpan, Erika	Koncertna dvorana <i>Vatroslav Lisinski</i>	29.2.2016.	
144.	Barbieri, Marija	Marta Griff Pospišil	7.3.2016.	
145.	Grgurić, Diana	Marcel Tyberg	14.3.2016.	
146.	Kos, Koraljka	Bruno Bjelinski – <i>Bez povratka</i>	21.3.2016.	8.9.2016. 2.12.2019.
147.	Riman, Marija	Fortunat Pintarić/2	28.3.2016.	
148.	Barbieri, Marija	Piero Filippi	4.4.2016.	
149.	Krpan, Erika	Hrvatsko društvo glazbenih umjetnika	11.4.2016.	
150.	Kos, Koraljka	Dragan Plamenac – <i>Trois poèmes</i>	18.4.2016.	15.9.2016.
151.	Grgurić, Diana	Tihomil Vidošić	25.4.2016.	
152.	Barbieri, Marija	Vjera Grozaj	2.5.2016.	
153.	Bergamo, Marija	Blagoje Bersa – klavirske skladbe	9.5.2016.	
154.	Kos, Koraljka	Milutin Polić – <i>Sitne pjesme</i>	16.5.2016.	22.9.2016. 13.8.2018.
155.	Riman, Marija	Beno Majer	23.5.2016.	
156.	Grgurić, Diana	Bruno Rudan	29.5.2016.	
157.	Barbieri, Marija	Neven Belamarić	6.6.2016.	
158.	Bergamo, Marija	Kuncova glazbena misao u mediju orkestra/1	13.6.2016.	27.4.2020.
159.	Kos, Koraljka	Dora Pejačević – <i>Tri napjeva</i>	20.6.2016.	29.9.2016.
160.	Palić-Jelavić, Rozina	Bela Adamović Čepinski	27.6.2016.	
161.	Barbieri, Marija	Tugomir Franc	19.9.2016.	
162.	Kos, Koraljka	Antun Dobronić – vokalna lirika	26.9.2016.	
163.	Barbieri, Marija	Noni Žunec	3.10.2016.	
164.	Kos, Koraljka	Vatroslav Lisinski – vokalna lirika/1	10.10.2016.	1.7.2019.
165.	Katalinić, Vjera	Toma Resti	17.10.2016.	
166.	Krpan, Erika	Glazbene večeri u sv. Donatu	24.10.2016.	
167.	Bergamo, Marija	Kuncova misao u mediju orkestra/2	31.10.2016.	
168.	Barbieri, Marija	Milka Trnina	7.11.2016.	18.5.2020.
169.	Kos, Koraljka	Vatroslav Lisinski – vokalna lirika/2	15.11.2016.	8.7.2019.
170.	Katalinić, Vjera	Opera <i>Porin</i> Vatroslava Lisinskog	21.11.2016.	27.5.2019. 29.7.2019.

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
171.	Ban, Branka	Strossmayer i glazba	28.11.2016.	
172.	Barbieri, Marija	Josip Križaj	5.12.2016.	
173.	Kos, Koraljka	Josip Hatze – vokalna lirika	12.12.2016.	
174.	Katalinić, Vjera	Opera <i>Ljubav i zloba</i> Vatroslava Lisinskog	19.12.2016.	22.7.2019.
175.	Krpan, Erika	Ivo Vuljević	26.12.2016.	
176.	Barbieri, Marija	Branka Stilinović	2.1.2017.	
177.	Kos, Koraljka	Blagoje Bersa – popijevke	9.1.2017.	30.1.2017.
178.	Bezić, Nada	Tematski katalog Bersa	16.1.2017.	11.5.2020.
179.	Stipčević, Ennio	Prospero Petronio	23.1.2017.	
180.	Barbieri, Marija	Tomislav Neralić	6.2.2017.	
181.	Kos, Koraljka	Prva hrvatska sonata za klavir (Ebner)	13.2.2017.	
182.	Krpan, Erika	Ivan Brkanović	20.2.2017.	
183.	Krpan, Erika	Boris Papandopulo – <i>Koncert za violinu</i>	27.2.2017.	
184.	Barbieri, Marija	Josip Kašman	6.3.2017.	
185.	Kos, Koraljka	Zborovi Vatroslava Lisinskog	13.3.2017.	15.7.2019.
186.	Pintar, Marijana	Lujza Kozinović	20.3.2017.	
187.	Stipčević, Ennio	Jakob Haibel	27.3.2017.	
188.	Barbieri, Marija	Ema Vizjak de Nicolescu	3.4.2017.	
189.	Kos, Koraljka	Uvertire Vatroslava Lisinskog	10.4.2017.	
190.	Radovinović, Željka	Knjižnica Muzičke akademije u Zagrebu	17.4.2017.	
191.	Pintar, Marijana	Ljudevit Dobrony	24.4.2017.	
192.	Barbieri, Marija	Matilda Malinger	1.5.2017.	
193.	Kos, Koraljka	Poznati i nepoznati Krežma	8.5.2017.	
194.	Katalinić, Vjera	Hrvatsko muzikološko društvo	15.5.2017.	
195.	Palić-Jelavić, Rozina	Zborovi Vladimira Stahuljaka	22.5.2017.	
196.	Stipčević, Ennio	Atanazije Jurjević	29.5.2017.	
197.	Barbieri, Marija	Marija Podvinec	5.6.2017.	
198.	Kos, Koraljka	Popijevke Ivana Padovca	12.6.2017.	
199.	Bezić, Nada	Igor Gjadrov kao dirigent Društvenog orkestra Hrvatskoga glazbenog zavoda	19.6.2017.	
200.	Duraković, Lada	Ideološki angažman Slavka Zlatića	26.6.2017.	
201.	Barbieri, Marija	Nada Puttar-Gold	4.9.2017.	
202.	Kos, Koraljka	Juraj Tkalčić – zaboravljeni hrvatski skladatelj	11.9.2017.	
203.	Čunko, Tatjana	Boris Papandopulo – <i>Zlato</i> , balet-pantomima s pjevanjem	18.9.2017.	15.10.2018.
204.	Stipčević, Ennio	Vinko Komnen	25.9.2017.	
205.	Barbieri, Marija	Franjo Stazić	2.10.2017.	
206.	Kos, Koraljka	Glasovirske sonate Dore Pejačević	9.10.2017.	
207.	Krpan, Erika	Tamburaški orkestar HRT-a	16.10.2017.	

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
208.	Stipčević, Ennio	Leopold Ignacije Ebner	23.10.2017.	22.10.2018. 21.10.2019.
209.	Breko Kustura, Hana	Relikti istarske liturgijske glazbe	30.10.2017.	
210.	Barbieri, Marija	Ančica Mitrović	6.11.2017.	
211.	Kos, Koraljka	Glasovirske minijature Dore Pejačević	13.11.2017.	
212.	Krpan, Erika	Papandopulov <i>Osorski requiem</i>	20.11.2017.	
213.	Pintar, Marijana	Anselmo Canjuga	27.11.2017.	20.8.2018.
214.	Barbieri, Marija	Bianca Dežman	4.12.2017.	
215.	Kos, Koraljka	Milutin Polić – <i>Suita Fantastica</i>	11.12.2017.	
216.	Krpan, Erika	Glazba na stihove Jure Kaštelana	18.12.2017.	
217.	Bezić, Nada	Đuro Eisenhuth	25.12.2017.	24.12.2018.
218.	Bezić, Nada	Blagoje Bersa	1.1.2018.	
219.	Barbieri, Marija	Josie von Petru	8.1.2018.	
220.	Kos, Koraljka	<i>Drugi gudački kvartet</i> Dore Pejačević	15.1.2018.	
221.	Krpan, Erika	Iz stvaralaštva Igora Kuljerića	29.1.2018.	
222.	Barbieri, Marija	Zlata Jungjenac-Gavella	5.2.2018.	
223.	Kos, Koraljka	Božidar Kunc – hrvatski pjesnik klavira	12.2.2018.	
224.	Stipčević, Ennio	Toma Kovačević	19.2.2018.	24.9.2018.
225.	Barbieri, Marija	Rudolf Župan	5.3.2018.	
226.	Kos, Koraljka	Božidar Kunc – glasovirske skladbe	12.3.2018.	
227.	Bezić, Nada	Ladislav Šaban i arhiv Hrvatskoga glazbenog zavoda	19.3.2018.	23.7.2018.
228.	Barbieri, Marija	Marko Vušković	2.4.2018.	
229.	Kos, Koraljka	Vjekoslav Rosenberg-Ružić – <i>Prva glasovirska sonata</i>	9.4.2018.	
230.	Palić-Jelavić, Rozina	Srećko Albini	16.4.2018.	
231.	Bergamo, Marija	Božidar Kunc – <i>Sonata za violončelo i klavir</i>	23.4.2018.	
232.	Barbieri, Marija	Mario Šimenc	7.5.2018.	
233.	Krpan, Erika	Antonio Janigro i Zagreb	14.5.2018.	27.8.2018. 21.1.2019. 20.1.2020. 4.5.2020.
234.	Kos, Koraljka	<i>Concertino</i> Ive Mačeka	28.5.2018.	25.5.2020.
235.	Barbieri, Marija	Aleksandar Griff	4.6.2018.	
236.	Kos, Koraljka	Blagoje Bersa – rane orkestralne skladbe	11.6.2018.	31.12.2018.
237.	Majer-Bobetko, Sanja	Franjo Kuhač	18.6.2018.	
238.	Barbieri, Marija	Ratko Delorko	3.9.2018.	
239.	Kos, Koraljka	Rudolf Matz – <i>Faun</i>	10.9.2018.	
240.	Krpan, Erika	Papandopulov <i>Laudamus</i>	17.9.2018.	
241.	Barbieri, Marija	Vika Engel	1.10.2018.	
242.	Kos, Koraljka	<i>Simfonija</i> Dore Pejačević	8.10.2018.	

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
243.	Krpan, Erika	Sjećanja na Stanka Horvata	29.10.2018.	
244.	Pintar, Marijana	Oskar Jozefović	5.11.2018.	
245.	Barbieri, Marija	Krunoslav Cigoj	12.11.2018.	
246.	Kos, Koraljka	<i>Klavirski kvartet Dore Pejačević</i>	19.11.2018.	
247.	Barbieri, Marija	Anka Horvat-Gottlieb	3.12.2018.	
248.	Kos, Koraljka	Jakov Gotovac – <i>Dubravka</i>	10.12.2018.	
249.	Gligo, Nikša	Igor Kuljerić – <i>Dream Music</i>	17.12.2018.	
250.	Barbieri, Marija	Irma Polak	7.1.2019.	
251.	Kos, Koraljka	<i>Sonata za violončelo Dore Pejačević</i>	14.1.2019.	
252.	Stipčević, Ennio	Albertijev <i>Razgovor o glazbi</i> iz 1619. uz 400-tu godišnjicu prvotiska	28.1.2019.	30.9.2019.
253.	Barbieri, Marija	Gabriela Horvat	4.1.2019.	
254.	Kos, Koraljka	Stjepan Šulek – <i>Četorti klasični koncert</i>	11.1.2019.	
255.	Gligo, Nikša	Igor Kuljerić – <i>Figurazioni con tromba</i>	18.1.2019.	
256.	Krpan, Erika	Papandopulova <i>Sinfonia Brevis</i>	25.1.2019.	24.6.2019.
257.	Barbieri, Marija	Nikola Zec	4.2.2019.	
258.	Kos, Koraljka	Poznati i nepoznati Matz	11.3.2019.	9.3.2020.
259.	Čunko, Tatjana	Prve hrvatske radioopere – <i>Majka Margarita</i> Krste Odaka	25.3.2019.	
260.	Barbieri, Marija	Piero Perotić	1.4.2019.	
261.	Kos, Koraljka	Jakov Gotovac – Znamenite zbornice skladbe	8.4.2019.	
262.	Ličinić, Julijana	Antonio Smareglia	15.4.2019.	
263.	Bezić, Nada	Nikola Faller	22.4.2019.	
264.	Katalinić, Vjera	Ivan Zajc <i>Viteška ljubav</i>	29.4.2019.	
265.	Barbieri, Marija	Josip Rijavec	6.5.2019.	
266.	Kos, Koraljka	Dora Pejačević – pjesme za glas i orkestar	13.5.2019.	
267.	Krpan, Erika	Papandopulove <i>Dodolice</i>	20.5.2019.	
268.	Barbieri, Marija	Maja de Strozzi	3.5.2019.	
269.	Kos, Koraljka	Krsto Odak – <i>Passacaglia</i> i <i>Gudački kvartet</i>	10.5.2019.	
270.	Stipčević, Ennio	Usper – <i>Compositioni Armoniche</i>	17.5.2019.	
271.	Barbieri, Marija	Janja Hanžek	2.9.2019.	
272.	Kos, Koraljka	Boris Papandopulo – rani stvaralački vrhunci	9.9.2019.	
273.	Pintar, Marijana	Krešimir Kovačević	16.9.2019.	
274.	Čunko, Tatjana	Koncerti mladih hrvatskih skladatelja 1968.	23.9.2019.	
275.	Barbieri, Marija	Zvonimir Prelčec	7.10.2019.	
276.	Kos, Koraljka	Ivan Brkanović – <i>Triptihon</i>	14.10.2019.	
277.	Gligo, Nikša	Stanko Horvat	28.10.2019.	

Broj	Autor	Tema	Datum prvog emitiranja	Datumi ponovnog emitiranja
278.	Barbieri, Marija	Josip Šutej	4.11.2019.	
279.	Kos, Koraljka	Josip Štolcer Slavenski – <i>Sonata religiosa</i>	11.11.2019.	
280.	Bezić, Nada	Anka Barbot-Krežma	18.11.2019.	
281.	Kos, Koraljka	Bruno Bjelinski – <i>Gitanjali</i>	9.12.2019.	
282.	Pintar, Marijana	Krešimir Fribec	23.12.2019.	
283.	Kos, Koraljka	Nekoliko kasnih djela Dore Pejačević	13.1.2020.	
284.	Barbieri, Marija	Franjo Petrušanec	27.1.2020.	
285.	Pintar, Marijana	Miro Belamarić	10.2.2020.	
286.	Katalinić, Vjera	Sidonija Erdödy	17.2.2020.	
287.	Palić-Jelavić, Rozina	Ivan Zajc – <i>Ban Leget</i>	16.3.2020.	
288.	Kos, Koraljka	<i>Sonata za violončelo i klavir</i> Ive Mačeka	23.3.2020.	

Prilog II: Primjer teksta za emisiju koji je autorica napisala na poticaj urednice posebno za emitiranje na radiju

HRVATSKI RADIO – GLAZBENI SADRŽAJI

EMISIJA: HRVATSKI GLAZBENI ABECEDARIJ HRVATSKOG RADIJA

ZA: 22. 4. 2019.

OD: 10.00 – 10.30

UREDNIKA: TATJANA ČUNKO

AUTORICA: Vjera Katalinić

NAJAVNICA

NAJAVA: *Boissysjska vještica: Zajc od Beča do Zagreba*, **PIŠE:** Vjera Katalinić

♫ 1: *Viteška ljubav*, uvertira, do 0:47

U razdoblju između talijanskog rata za nezavisnost i proklamiranja kraljevine Italije, od 1859. do 1861. i prusko-francuskog rata i proklamiranja kraljevine Njemačke, od 1870. do 1871., u Beču djeluje Giovanni von Zaytz, koji će od 1870. u Zagrebu kreirati i voditi narodno operno kazalište pod imenom Ivan Zajc.

Iz rodne Rijeke Zajc stiže u Beč u listopadu 1862.; već je gotovo šest godina oženjen, otac petogodišnje Anke i dvogodišnjeg Carmella. S obitelji se nastanjuje u okrugu Leopoldstadt, gdje se nalazi i Carltheater. Znamo da je djelovao kao pedagog u opernom institutu Polyhymnije te da je katkad sam dirigirao izvedbama svojih djela. U Carltheatru, kojeg od 1854. vodi popularni pisac Johann Nestroy, 1858. prvi je put izvedena jednočinka *Vjenčanje ispod laterna* Jacquesa Offenbacha (u njemačkom prijevodu), čime započinje očaranost Bečana francuskom operetom. Ubrzo će ju prihvatiti i modificirati i domaći autori, uspješno stapajući francusku

iskričavost s bečkom satirom i parodijom. Među njima je posebno mjesto zauzeo i rođeni Splitsanin, Franz von Suppé kojemu se pripisuje skladanje prve bečke opere – *Panzion* (1860), a kasnijim će djelima – *Deset djevojaka, ni za jednu muža* (1862), *Lijepa Galateja* (1865), *Laka konjica* (1866) i drugima – postići zavidan uspjeh ne samo u Beču i Austriji već na pozornicama sve do Petrograda. Bečani hrle i na promenadne koncerte u paviljonima, ili radost muziciranja ujedanju u muškim pjevačkim društvima u Beču i u manjim mjestima. Prepuštanje umjetničkom užitku događa se pod motom, kojeg je Strauss ugradio u svoju operetu *Šišmiš*: »Sretan je onaj koji zaboravlja ono, što se ne može promijeniti.«

S druge strane, u dvorskoj operi dominiraju talijanski autori, a 1855. prvi put predstavlja se jedno djelo Giuseppea Verdija, *La Traviata*. Također, sredinom 1860-ih godina u Beču s izvanrednim uspjehom u dvorskoj operi nastupa hrvatska primadona Ilma Murska u Verdijevu *Rigolettu*, Meyerbeerovoj *Afrikanki*, Donizettijevoj *Luciji di Lammermoor*, Mozartovim *Otmici iz seraja* i *Čarobnoj fruli* ... Filharmonijski koncerti postaju jednim od središta glazbenog života Beča na matinejama u Redutnoj dvorani i redovitim večernjim koncertima modernog tipa, iako im bespoštedni kritičar Eduard Hanslick zamjera favoriziranje »starijih simfonija«, tj. djela klasičara i Mendelssohna.

♫ 2: *Viteška ljubav*, uvertira, od 3:38 do 5:00 = 2:22

U glazbenom Beču Ivan Zajc se nastoji dokazati na razne načine. Neumorno radi, djela mu se tiskaju kod lokalnih nakladnika, a već godinu dana nakon dolaska izvodi mu se prva, a možda i najpopularnija opereta, *Momci na brod*. Od početka je vezan uz Carltheater, u kojem će biti izvedene i njegove sljedeće opere, kao npr. *Fitzliputzli, ili bračni vražićak, Lazaroni, Djevojački sni, Župni sud* ... Među njima je i djelo koje će Zajc nazvati »romantično komična opera u 3 čina« – *Boissyska vještica* (*Die Hexe von Boissy*). Praizvedba 24. travnja 1866. u Carltheatru najavljuvana je u više bečkih novina, a prva je predstava popraćena prikazima pretežito pozitivne intonacije. Na plakatu je naznačeno da se radnja događa u Provansi u 16. stoljeću, a libretist je Karl Costa, jedan od često prisutnih operetnih tekstopisaca. Taj austrijski službenik praške lutrije, a kasnije i dugogodišnji redaktor jednog bečkog satiričko-političkog lista, rođen je iste godine kao i Zajc. Uz svoj posao 1880-ih je kratko vodio Kazalište u Josefstadtu. Osim toga, pisao je libretta, između ostalog i za Franza von Suppéa i neke druge skladatelje, zatim brojne narodne komade, burleske i parodije.

♫ 3: *Viteška ljubav*, Pjesma trubadura, 1:30

U središtu zbivanja *Boissyske vještice* je princeza Florence, zaljubljena u mladog seljaka Flageoleta. Međutim, među njezinim brojnim udvaračima koji više odgovaraju njezinu staležu i imetku, ističu se navodni vojvoda Artur von Bric a Brac (njezin dugogodišnji zaručnik), ali i nametljivi i priglupe Gaskonjac, markiz

Croqueferblanc. Uz brojne zaplete i razotkrivanje pravih identiteta, a uz pomoć princezine družbenice i dvorske dame Melanie de la Roche, koja će se pojaviti kao vještica koja proriče budućnost, Florence će napokon biti zadovoljna: Flageolet je zapravo plemić pa njihovoj vezi više nema nikakvih zapreka.

U najavi toga glazbeno-scenskog djela bečki list *Der Zwischen-Akt* imenuje ju romantično-parodističkim opernim spektaklom u tri čina, dok će ju mnoge druge novine nazivati naprosto operetom. Kao senzacija najavljena je interpretkinja naslovne uloge (Melanije – vještice, zapravo svojevrsnog faktotuma) – to je mezzosoprannistica Amalija Friedrich-Materna iz gradačkog kazališta Thalia, kao novoangažirana članica Carltheatra. Ona je – prema Zajčevim bilješkama – neko vrijeme primala njegovu poduku u Polyhymniji, od 1864. do 1869. nastupala u subretnim ulogama (tako i u Zajčevoj opereti *Momci na brod!*, praižvedenoj 1863., a potom i kao »vještica iz Boissyja«), nakon čega je trajno angažirana u bečkoj dvorskoj operi.

Drugo poznato ime je Carl Treumann, austrijski glumac, operetni pjevač-tenor i pisac, u to vrijeme direktor Carltheatra, u kojem je davao pretežito operetne predstave. Njemu je bila povjerena uloga Bric Braca koja je sigurno bila jedna od zahtjevnijih. U ostalim su ulogama nastupali danas nepoznati glumci-pjevači, tako da izgleda da je Madame Materna jedina bila i obrazovana kao operna pjevačica. Čut ćemo duet Flageoleta i dvorske dame, Melanije, Boissyjske vještice.

♫ 4: *Viteška ljubav* – Duet Trubadura i Dvorske dame, iz 2. čina, 4:01

Naziv opernog spektakla opera-opereta *Boissyska vještica* dobila je, čini se, zbog posebno rađenih kostima, koje još desetak dana ranije, 10. travnja 1866. najavljuje glumac i pisac Adolf Bäuerle u svojim novinama *Blätter für Musik, Theater und Kunst*: »Die Hexe von Boissy, koju priprema Carltheater, imala bi biti u pogledu dekorativne opreme i raskošnih kostima na vrhuncu onoga što je dosada u Beču viđeno. Kako smo čuli, kašmir i svila su najjeftiniji materijali koji su za zbor i statiste korišteni. Samo za kostime navodno je utrošeno više od 12.000 guldena. Ostaje nam, dakle, samo za poželjeti da će jezgra, tj. samo djelo, odgovarati ovako skupocjenom omotu.« Osim brojnih uloga – 26 plemkinja i plemića, paževa i slugu, predviđen je i zbor, statisti, dok je u trećem činu veliki *Ples ruža*, koju izvodi 48 plesača.

U izvještaju o premijernoj predstavi piše 25. travnja 1866. i *Fremden-Blatt*: »Sadržaju gospodina Coste prilagođena je i Zajčeva glazba, koja ipak predstavlja izvjestan nazadak u odnosu na skladateljve ranije radove u opereti *Mannschaft an Bord*. Dok je u ovoj posljednjoj opereti sa skromnim kućnim sredstvima postigao dobar uspjeh, sada se upustio uskočiti u stil velike opere. No krila njegove mašte ne posjeduju pokretačku snagu za ostvarenje tog cilja.« Kritičar dalje smatra da je Zajc koristio poznatu melodiju iz Offenbachove *Lijepe Helene* kao uvodnu pjesmu markiza Croqueferblanca, koja će se pojavljivati tijekom cijele opere. Od komičnog dijela originalan je samo kuplet etikete koji se može označiti dobrim. S druge strane, »romantički dio glazbe Zajc si je priskrbio iz Wagner-Verdijeve vještije kuhi-

nje, u kojoj uzima po nekoliko žlica iz *Tannhäusera*, *Trubadura* i *Rigoletta*, no time svoju kulinarsku mješavinu ne čini boljom. U tom je dijelu Flageolettova romanca jedini glazbeni biser, koja je predstavljena na jednostavan i neposredan način. Ne bismo o pogreškama toliko govorili, da nismo od Zajčeva talenta više očekivali...«. Među izvrsnim pjevačima isticala se ona nova – gospođa Friedrich-Materna – koja je već nakon prvih taktova postala kraljicom večeri, tako da joj je publika pljeskala nakon gotovo svake arije. Ni ostali pjevači nisu zaostali svojom marljivošću, a osobito su pohvaljene dekoracije i kostimi gotovo rasipnog sjaja. *Tarantella ciganki* na kraju drugog čina više se svidjela zbog kostima, nego zbog glazbe. Kazalište je bilo rasprodano, a među publikom bio je i nadvojvoda Rainer sa suprugom.

Slične su opaske donijele i druge novine koje iskazuju divljenje rijetko bogatoj kostimografiji i sceni (dakle spektaklu) te poseban pljesak za punoću i boju glasa gospođe Friedrich-Materna. Međutim, od Zajčeve se glazbe više očekivalo, u njoj se čulo previše Offenbacha, Verdija ili Meyerbeera. Optužbe za plagiranje čak su katkada bile sasvim izravne i bez ikakvog obzira prema skladatelju tako da život tog djela na bečkoj sceni nije bio dugoga vijeka. Poslušajmo finale 1. čina.

♫ 5: *Viteška ljubav*, Finale, od 2:38 do 5:25 = 2:47

Beč je ipak bio ishodište njemačke operete pa su i druga kazališta preuzimala njegov standardni i zabavni repertoar. Tako u studenom 1867. Zajčevu operu *Boissyjska vještica* nalazimo na repertoaru berlinskog kazališta u Friedrich-Wilhelms-Stadtu koje je bilo specijalizirano za »laganiju glazbenu scenu«. S obzirom na nešto drugačiji standardni repertoar, izvještaj iz Berlina ocjenjuje i Zajca i njegovu operetu drugačije nego li razmaženi bečki kritičari: »Uzastopno ponavljanje Offenbachovih opera u nedjelju je napokon prekinuto jednom novom operetom bečkog skladatelja Zajca. Nije da smo imali prilike vidjeti neko izvanredno i posebno nadareno djelo, ni tekst ni glazba ne bi bili dostatni za stroge umjetničke zahtjeve; no sve u svemu radi se o inspirativnoj vedrini i svježini koja je tim poticajnija jer smo takvu zadnjih godina rijetko viđali na našoj sceni. (...) Osnovni ton Zajčeve glazbe nije bez umjetničke vrijednosti, a sama radnja otkriva vještu i umjetnički vođenu ruku. Pojedine arije Princeze, Favorita i Flageoleta sastavljene su od umiljate melodike, a ansambli su katkad donijeli iznenađenje neuobičajenim poletom i čistom izradbe. Sterilnost suvremenog operetnog repertoara, koji gotovo potpuno ovisi o Offenbachu i od njega živi, predstavlja Zajčevu operetu kao dobrodošlu akviziciju naše pozornice.«

♫ 6: *Viteška ljubav* – Tercet Plemića, Kneginjice i Paža, 3:42

Zajc je u to doba još naveliko radio u Beču, ali su ubrzo počeli i pregovori o njegovu prelasku u Zagreb. Njegov zadatak da organizira stalni nacionalni operni ansambl pri 1861. osnovanom nacionalnom kazalištu, doživljavao je već od 1863. prve pripreme. Naime, otada je mali kazališni orkestar pri Odjelu za dramu, ofor-

mljen za izvedbe scenske glazbe, započeo i s izvedbama opereta. Naravno, Offenbach je predstavljao svojevrsnu odskočnu dasku i ishodište, ali su se na repertoaru ubrzo pojavile i Suppéove, a potom i Zajčeve operete, sve u prijevodu na hrvatski. Čim je Zajc preselio u Zagreb, krajem siječnja 1870., započeo je s pripremama vlastitih djela kojima je i sam ravnao. Prva je bila *Momci na brod*, a već za 18. travnja najavljivana je »velika romantička opera 'Vještica od Boissya'« u prijevodu Petra Branija, a zbog proba za taj spektakl nekoliko dana prije nije bilo predstava. Postava je bila uobičajena za tadašnje operetne izvedbe – sudjelovali su i profesionalni pjevači, kao npr. Matilda Lesić, Fran Gerbić i Josip Kašman, ali i glumci-pjevači poput dobro scenski uvježbane Karoline Norveg. Svi su oni predstavljali temelj prve postave nove nacionalne operne družine. Sofija Kössler pjevala je princezu Florence, dok je zahtjevnu ulogu Melanie – vještice s uspjehom iznijela Matilda Lesić, a Flageoleta Gerbić. Publici se djelo, čini se, sviđjelo, no kritika nije uvijek bila jednoglasna: *Narodne novine* izvještavaju u svega nekoliko redaka o uspješnoj prvoj izvedbi ove 'igro-opere' (*Spieloper*), kako je navedeno na plakatima. Pohvaljeni su glavni solisti, ali i cijeli ansambl, nove dekoracije, a posebno maestro Zajc za glazbu koja je »zaista krasna«. Broj interpretata ponešto je smanjen (na 19 osoba), a balet nije ni mogao biti izveden jer ga tada u zagrebačkom kazalištu još nije bilo. Međutim, kritičar *Vienca* se 23. travnja 1870. poprilično obrušio na samo djelo: »Libreto, bez dramatične zanimljivosti, napolak prozom, napolak stihovi pisan, valja da je i glasbi na užtrb, nepodavajući joj sgodnih situacija, izuzam u drugom činu i na svršetih aktovnih.« Kritičar smatra da je tekst sastavljen od niza epizoda koje su isprekidane te im nedostaje zamah cjeline pa »je naravno, da su samo oni uprav operni prizori drugoga čina i veoma vatreni finalni sborovi zanieli občinstvo, a ostali dielovi, zanoseći na operetu, slabo se kosnuli; a to je samo na čast občinstvu, da mu se više mile prave dramatične situacije, te bi ovaj valjani mu naravni ukus trebalo što više uzgajati, a nipošto operetami i lakrdijami ubijati.« Ova otvorena agitacija protiv operete bila je karakteristična za Augusta Šenou. Ipak, i ovaj je kritičar priznao odličnu izvedbu i solista, zborova pa i orkestra, istaknuo je duet Matilde Lesić i Kašmana, odličnu glumu Norvegove te izvrsnu komiku Josipa Plemenčića u ulozi markiza Croqueferblanca te na kraju dodao: »Za ovaj krasni uspjeh i napredak velika ide hvala g. Zajca, a i slavni odbor, koj je i liepom opremom zaslužio zahvalnost občinstva.«

♫ 7: *Viteška ljubav* – Duet Kneza i Plemića, 2:12

Kao i većina Zajčevih bečkih opereta i to je djelo doživjelo izvedbu u Pragu, ali tek 1871. i to na praškoj ljetnoj pozornici na češkom, pod naslovom 'Hádačka z Boissy'. Izvjestitelj *Prager Abendblatta* (Praškog večernjeg lista) upozorava da je ova njemačko-hrvatska komična opera hrvatskog skladatelja Ivana pl. Zajca, iako prvotno namijenjena njemačkim pozornicama, s mnogo uspjeha izvedena u Zagrebu na hrvatskom jeziku, a i u Pragu je bila dobro primljena.

Usprkos raznim ubodima kritičarskog pera, Zajčeva opera-opereta *Boissyska vještica* jedno je od najizvođenijih maestrovih glazbenoscenskih djela, odmah nakon *Zrinjskog* i do 1915. godine predstavljena je gotovo 60 puta. Tek nakon Drugog svjetskog rata ponovno je postavljena na scenu Kazališta »Komedija« gdje joj je naslov promijenjen u *Viteška ljubav*. Njezinu popularnost ne dokazuju samo izvedbe u Beču, Berlinu, Zagrebu i Pragu, već i česte izvedbe pojedinih opernih brojeva – uvertire, plesova, arija i dvopjeva – na raznim priredbama, često i dobrotvornog karaktera.

♫ 8: *Viteška ljubav* – Finale 2. čina, od 3:38 do 6:10 = 2:32

ODJAVA: U današnjoj emisiji *Hrvatski glazbeni abecedarij Hrvatskoga radija* objavili smo tekst Vjere Katalinić o operi-opereti *Boissyska vještica* Ivana Zajca koja je prapriizvedena 24. travnja 1866. u Beču, a snimljena sto godina poslije, 15. srpnja 1966. u Zagrebu u izvedbi solista i ansambla kazališta Komedija kojima je ravnao Max Mottl.

Čitala: Rosanda Tometić, tonski oblikovao: Branko Starc, uredila: Tatjana Čunko.

Summary

HOW CAN MUSICOLOGY BE MADE MORE ACCESSIBLE WITH THE HELP OF RADIO?

A Comparison of the Listening Habits of German and Croatian Classical Music Radio Listeners

Case Study: The Broadcast *Croatian Music Alphabetarium of Croatian Radio*

This article presents the *Croatian Music Alphabetarium of Croatian Radio*, one of the numerous music broadcasts of Croatian Radio's Third Program (HR3), the only specialized public radio station for culture in Croatia, as a case study of a (seemingly successful) attempt to make scholarly musicological texts (in the form of radio speech) more accessible. The results of Croatian radio market research published in 2015 speak in favour of the possibility of making scientific musicological texts more accessible to the general public with the help of radio.

These results were compared and supplemented with the results of the German survey from 2006, which clarify the expectations of German classical music listeners, and thus helps us understand the Croatian classical music listeners' expectations, which have not been researched in our country so far. The Croatian research also reveals that Croatian listeners are willing to listen to a speech for up to half an hour if they are interested in the topic, what encourages us to present and argue for the publication of scholarly musicological

texts on the radio. Furthermore, the Croatian research reveals that our case study broadcast deals with two out of the fourteen most interesting topics for the Croatian listeners – cultural heritage and contemporary culture. The Croatian musicologists who studied musicology and music journalism are well media educated, and thus willing to publish their texts not only in professional and scientific journals but also on HR3. In order for that to happen the HR3 editors, who are accomplished musicologists and journalists, have to demonstrate their willingness as well as their superiors to broadcast scholarly musicological texts. Since the foundation of the Croatian Radio Third program (in 1964) and the Department of Musicology in Zagreb (in 1970), named Department of Musicology and Music Journalism in the period between 1977 and 1994, these conditions had been met until the outbreak of the COVID-19 pandemic. During that period (1964-2020) HR3 regularly broadcasted scholarly musicological texts, and in the last eight years HR3 has produced as many as two weekly broadcasts and two monthly broadcasts with scholarly musicological texts. The pandemic has given rise to the negative trend of reducing speech in classical music broadcasts, but hopefully not for long.